

การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)

๖๔๒๐๘๕๐๑๑๒๐๐๙

๙๙ หน้า (๕ เล่ม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๖

การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๖

ENHANCEMENT OF BUDDHA-DHARMA-BASED PEACEFULL COMMUNITY FOR KHAI BOK WAN SUB-DISTRICT, MUANG NONG KHAI DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

PHRA THANAPHOL THANAPALO (SRIBURIN)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสน์ศึกษา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ประธานกรรมการ .....

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....

(พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.)

กรรมการ .....

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร.)

กรรมการ .....

(พระครูปริยัติสาทร, ดร.)

กรรมการ .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic	:	Enhancement of Budda-Dharma-Based Peaceful Community for Khai Bok Wan Sub-District, Muang Nong Khai District, Nong Khai Province
Student's Name	:	Phrathanaphol Thanapalo (Sriburin)
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Phramaha Pongtaratid Sutheero, Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhist Studies)

Dean of the Graduate School .....

(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Thesis Committee:
Chairman .....

(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Member (Advisor) .....

(Phramaha Pongtaratid Sutheero, Dr.)

Member .....

(Phramaha Vichian Dhammavajiro, Dr.)

Member .....

(Phrakhrupariyatisathorn, Dr.)

Member .....

(Asst.Prof.Dr.Homhuan Buarabha)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสน์ศึกษา**
ปีพุทธศักราช	:	**๒๕๖๖**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร.**

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน ๓) เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน

ผลการวิจัยพบว่า:

๑. การศึกษาการแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน พบว่า เป็นการสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน เสริมสร้างค่านิยมรูปแบบใหม่ที่ยอมรับร่วมกัน บนฐานความไว้เนื้อเชื่อใจ และเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายใน มาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติสุขให้แก่ชุมชน ภายใต้บริบทของชุมชน

๒. การศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน พบว่า การนำหลักสาราณียธรรม มาเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัวป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้ง หลักพุทธธรรมสะท้อนให้เห็นอิงอาศัยหลักพุทธธรรมนำหลักการสาราณียธรรม มาแก้สภาพปัญหาชุมชนตำบลค่ายบกหวานร่วมกัน

๓. จากการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบล พบว่า แนวทางเป็นการประยุกต์คือการส่งเสริมชุมชนหรือสังคมให้มีความสงบ สุขทั้งภายใน และภายนอก มีความเป็นเอกภาพและสอดคล้อง หลักพุทธภายใต้กรอบหลักสาราณียธรรม เป็นการสงเคราะห์อย่างหนึ่ง ที่มุ่งเน้นถึงการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และการพัฒนาชุมชน เสริมสร้างพัฒนาชีวิตในชุมชน

คำสำคัญ: ชุมชนสันติสุข, พุทธธรรม, ตำบลค่ายบกหวาน

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**Enhancement of Buddha-Dharma-Based Peacefull Community for Khai Bok Wan Sub-District, Muang Nong Khai District, Nong Khai Provinc**
Student's Name	:	**Phra Thanaphol Thanapalo (Sriburin)**
Degree Sought	:	**Master of of Arts**
Program	:	**Buddhist Studies**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Phramaha Pongtaratid Sudhiro, Ph.D.**

The objectives of this research are 1) to study the concept and theory of strengthening the peaceful community of Khai Bok Wan Subdistrict. 2) to study the appropriate Buddhist principles for strengthening the peaceful community of Khai Bok Wan Subdistrict. 3) to analyze community strengthening. Peace of Khai Bok Wan Subdistrict

The results of the research found that:

1. Studying the concept and theory of strengthening the peaceful community of Khai Bok Wan Subdistrict, it was found that it is a mechanism to promote and strengthen relationships as one. Foster new values that are mutually accepted. based on trust and support each other internally Become a tool for creating peace in the community. Within the context of the community

2. Studying the principles of Buddhism that are appropriate for strengthening the peaceful community of Khai Bok Wan Subdistrict, it was found that the application of the principles of Saraniya Dhamma Let's strengthen the peaceful community as an important force that drives society to achieve peace. Reduce conflict, eliminate selfishness, prevent violent events from conflict. The principles of Buddhism reflect the principles of Buddhism and the principles of Saraniyadhamma. Let's solve the problems of the Khai Bok Wan Subdistrict community together.

3. From the analysis of the guidelines for strengthening the peaceful community of the sub-district, it was found that the guidelines are applied, which is to promote the community or society to have peace and happiness both inside and outside, with unity and consistency. Buddhist principles within the framework of

Saraniyadhamma It is a kind of relief. that focuses on change, improvement, and community development Strengthen and develop life in the community

Keywords: Santisuk community, Buddhadharma, Bok Wan Camp Community

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้าน พุทธศาสน์ศึกษา ระดับปริญญาโท

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี และคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษา ตลอดหลักสูตร ขอกราบขอบพระคุณพระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร. รองอธิการบดี วิทยาเขตศรีล้านช้าง และคณาจารย์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ระดับมหาบัณฑิต ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับความถูกต้องของเนื้อหาในเล่มวิทยานิพนธ์ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระครูปริยัติสาทร, ดร ที่ได้ให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณครอบครัว และญาติมิตรทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ที่คอยห่วงใยให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจตั้งแต่เริ่มเรียนจนถึงจบการศึกษา

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณ พระรัตนตรัย พระคุณของมารดา บิดา ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และขอแผ่คุณความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนาม พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วยเทอญ

พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ฉ**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ซ**

สารบัญ ..... **ฌ**

สารบัญภาพ ..... **ฎ**

บทที่ ๑ บทนำ **๑**

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ๑

๑.๒ คำถามการวิจัย ๒

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๒

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย ๓

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ๓

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย ๔

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ ๕

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **๖**

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ๖

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม ๑๔

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ๑๙

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานของตำบลค่ายบกหวาน ๓๗

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๔๑

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย ๔๕

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย **๔๗**

๓.๑ รูปแบบการวิจัย ๔๗

๓.๒ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ๔๗

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ๔๘

๓.๔ พื้นที่การวิจัย ๔๘

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล ๔๙
๓.๖ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ๕๑

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ๕๒
๔.๑ ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ๕๒
๔.๒ ผลการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ๕๕
๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ๕๗
๔.๔ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ๕๙

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๖๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๖๑
๕.๒ อภิปรายผล ๖๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ ๖๕

บรรณานุกรม ๖๗

บุคลานุกรม ๗๒

ภาคผนวก ๗๓
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ๗๔
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย ๗๖
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ๘๐
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ๘๒
ภาคผนวก จ ผลการดำเนินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสัมภาษณ์ ๘๖

ประวัติผู้วิจัย ๘๘

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่ **หน้า**

๑.๑ แผนภาพ กรอบแนวคิดในการวิจัย ๔๖

๓.๑ แสดงขั้นตอนการทำวิจัย..... ๕๑

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนมากให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจกลายเป็นวิถีส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม ขาดคุณธรรม จริยธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าภาพรวมสังคมมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และภูมิคุ้มกันแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยง ในหลายมิติ โดยเฉพาะความเฉลี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอที่เกิดขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการพัฒนาทางด้านสังคมทำให้ปัจจัยภายในสังคมเปลี่ยนไป และอีกด้านคือความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชน เริ่มเข้ามามีบทบทในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในการทำงานในระดับต่าง ๆ ของคนในชุมชนถูกละเลยและมองข้าม ทำให้เกิดช่องว่างที่เรียกว่า “ปัญหาของสังคม” ซึ่งหยั่งรากลึกไปเป็น “ปัญหาของชุมชน” ช่องว่างที่เป็นปัญหาของชุมชุนและสังคมนั้นมากจากหลายประการ การแก้ไข้ปัญหาดังกล่าวต้องมีบูรณาการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ โดยเริ่มจากคนเป็นศูนย์กลาง เพราะคนเป็นกลไกลสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลง สร้างความสมดุลการพัฒนา ในทุกมิติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระดำรัชว่า “จะต้องพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ” เพราะการพัฒนามนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นกลไกลในการแก้ปัญหาของชุมชนไทยในปัจจุบัน[๑]

จากปัญหาดังกล่าว ผู้ทำการวิจัยนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งการนำเอาองค์ความรู้ทางศาสนามาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะศาสนาถือว่าเป็นสถาบันในการควบคลุมทางสังคมเพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมชุมชนและถึงระดับประเทศจากความสำคัญและเป็นมาด้วยเหตุนี้ การทราบถึงการเป็นอยู่ของประชาชนในการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะปัจจุบันมีปัญหาทางด้านขัดแย้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ตามมาจนทำให้ขาดหลักธรรมในการดำรงการใช้ชีวิตของการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เป็นแนวทางแก้ไขความขัดแย้งและพฤติกรรมต่าง ๆ ให้สร้างความสามัคคีในชุมนหรือการทำงานเป็นทีม ก่อเกิดความร่วมมือ การ

---

[๑]ภาวัฒน์ พันธ์แพ, *ผู้นำกับองค์การแห่งการเรียนรู้*, (กรุงเทพมหานคร : วารสารมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๔๗): ๓.

ผ่อนปรนเข้าหากัน ความเห็นพ้องต้องกันซึ่งเป็นลักษณะคุณค่าความสำคัญ ปัญหาต่างๆ ของการอยู่ร่วมกันในชุมชนและมีความเข้มแข็งประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น[๒]

ด้วยเหตุข้างต้น การเสริมสร้างสังคมและชุมชนที่ดีและผู้อาศัยอยู่ ต้องมีหลักพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการความขัดแย้งเสริมสร้างสมานฉันท์และปรองดอง[๓] สำหรับงานวิจัยนี้จึงต้องใช้หลักพุทธธรรม โดยมีหลักสาราณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นหลักธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีปองดองกันให้มีน้ำใจอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดขึ้นด้วยความมีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคิตา สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา และมีสุขภาวะที่ดี ได้แก่ กาย ใจ พร้อมด้วยสังคมและมีวิธีการคิดและแก้ไขปัญหา เพื่อจะปลูกจิตสำนึกคือการทำให้ชุมชนและสังคมอยู่อย่างเป็นสุขตามหลักพุทธธรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามมาเป็นแนวทางปฏิบัติต่อสังคมอื่น ๆ สืบต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ หลักพุทธธรรมใดที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๒.๓ ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

---

[๒]กัลยกร ลาภเดโชและสุกิจชัยมุสิก, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี”, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ฉบับวิสาขบูชา) (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๒๗๐.

[๓]จรรยา ศิริอรรถและพระปลัดสมชาย ปโยโค, “การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนโดยพุทธสันติกรณีท่าอากาศสุวรรณภูมิ”, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒: ๑๕๗.

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักพุทธธรรมวิธีที่ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการดำรงชีวิตอย่างโดยปกติสุขนำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุคใช้แก้ไขปัญหาคุณภาชีวิตของชุมชนค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางอินเตอร์เน็ต รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มประชากรตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ศึกษาเฉพาะพื้นที่ชุมชนค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นผู้ในข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๔ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ผู้นำชมชุน	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๒ ผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๓ ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๔ กลุ่มประชากร	จำนวน ๓ คน
รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด	จำนวน ๑๒ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการปกครองของการบริหารงานหรือปฏิบัติ หน้าที่ของตนใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้าง ว่าด้วยเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นแนวทางพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติสัมพันธ์ให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก เป็นหลักสงเคราะห์ผู้อื่น ช่วยในการ

ประสานงานส่งเสริมการมีน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกันและเป็นหลักการวางตนหรือตั้งอยู่ในธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของบุคคลไว้ด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้มีความสามัคคีต่อกัน

การเสริมสร้าง หมายถึง การเกลื้อหนุน สนับสนุน พัฒนาให้ดีขึ้น การฝึกอบรมหรือปฏิบัติในแนวทางที่พัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น และยังรวบรวมถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นไปเพื่อการสร้างสรรและให้เกิดความเจริญดีงาม ทั้งในด้านความรู้ ทัศนคติและทักษะ

ชุมชนสันติสุข หมายถึง แนวทางปฏิบัติใช้แก้ไขความขัดแย้ง เป็นธรรมสำหรับสงเคราะห์ความเสียสละ ช่วยในการส่งเสริมไมตรีที่ดีต่อกัน ที่มุ่งประโยชน์โดยตรงตั้งตนอยู่ในหลักธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของบุคคลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยปราศจากการใช้ความรุนแรง ให้มีความสมัครสมานสามัคคีธรรมที่ดีต่อกัน

ตำบลค่ายบกหวาน หมายถึง พื้นที่ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ค่ายบกหวาน หมายถึง ประชากรหรือกลุ่มคนพื้นที่ตำบลค่ายบกหวาน ตั้งอยู่ที่ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Field Research) โดยผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสาร หนังสือ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ พร้อมทั้งวิเคราะห์และสรุปการประยุกต์ใช้การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม โดยมีขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลและเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพหรือบริบทวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีค่านิยมความเชื่อในพื้นที่ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ขั้นตอนที่ ๒ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีหรือแนวทางการสร้างเสริมชุมชนสันติสุขตามหลักวิชาการ พร้อมทั้งหลักสาราณียธรรม ๖ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ขั้นตอนที่ ๓ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ แบ่งประเภทไม่ว่าจะเป็นหลักการวิธีการหรือแนวทางของการเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุข พร้อมทั้งหลักสาราณียธรรม ๖ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

ขั้นตอนที่ ๔ ผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีคำถามที่ใช้จะผ่านกระบวนการเรียบร้อยให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และให้อาจารย์ที่ปรึกษา

ตรวจความถูกต้อง จากนั้นดำเนินการตรวจเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ ท่าน เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและประเด็นที่จะศึกษา เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ Key Informants จำนวน ๑๒ คน

ขั้นตอนที่ ๕ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางของชุมชนค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ขั้นตอนที่ ๖ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยและแนะนำเสนอแนวทางการรเสริมสร้างชุมชนสันติสุขในเชิงวิชาการ โดยใช้การเรียบเรียงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ทำเป็นแผนผังโมเดลเพื่อเผยแพร่ทางการศึกษาต่อไปและพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้เกิดสันติสุข

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๗.๒ ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

บทที่ ๒
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเพื่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยได้ทำการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานของตำบลค่ายบกหวาน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

แนวคิดชุมชนว่าด้วยชุมชน มีเงื่อนไขที่สำคัญ ๒ อย่าง คือ ด้านกายภาพ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ด้ายกายภาพส่วนมากจะพิจารณะจากที่ตั้งบ้านเรือนเป็นสำคัญ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนพิจารณาจากโครสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของชุมชน กล่าวโดยรวม คือ โครสร้างแบบเครือญาติได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เป็นผลหรือมีลักษณะแบบญาติพี่น้อง โดยอาศัยหรือเกื้อหนุนกันแบบใกล้ชิด และโครงสร้างแบบอุปถัมภ์ โดยฝ่ายหนึ่งให้ความช่วยเหลือเชิงทางเศรษฐกิจหรือสังคมแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายได้รับความช่วยเหลือได้รับตอบแทนฝ่ายช่วยเหลือโดยการรับใช้ยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขของฝ่ายช่วยเหลือ อันเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่มีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ ยังรวมความถึงลักษณะความสัมพันธ์แบบตัวใครตัวมัน ซึ่งอยู่กับสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดว่าด้วยการพัฒนาชุมชนจะต้องพัฒนาทั้งวัฒนธรรม วิถีชีวิต และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน เพราะนั้นคือหัวใจพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

สอดคล้องแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ กลาง เล็ก วิสาหกิจเริ่มต้น วิสาหกิจเพื่อสังคมหรือพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนั้น ถือเป็นกลไกที่สำคัญของเศรษฐกิจรากฐานเพื่อให้เติบโตของประเทศที่ยั่งยืน โดยผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข็มแข็ง

มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนให้ดีขึ้น[๑]

การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเป็นแนวคิดของการพัฒนาสังคมและความมั่งคั่งของมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชน ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการเพื่อชุมชนซึ่งต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ด้านสุขภาพ ด้านศักยภาพ ด้านมาตรฐานการครองชีพในทางมิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนมิติสังคม ได้แก่ มิติความปลอดภัยจากภัยคุกคาม (Freedom from fear) การมีเสรีภาพหรือปลอดจากความขาดแคลน (Freedom from want) การได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน (Equal opportunities) ที่เกิดขึ้นอย่างยาวนาน เช่น ความหิว โรคภัย และการกดขี่ และมิได้รับการปกป้องคุมครอง กล่าวโดยชุมชนสันติสุขมุ่งส่งเสริมพัฒนาและความมั่งคั่งของมนุษย์ ได้แก่

๑. ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Security) ได้แก่ รายได้พื้นฐาน เงินอุดหนุนจากภาครัฐ การจ้างงาน การมีที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การมีที่อยู่อาศัย และ สำประสิทธิความไม่เสมอภาค

๒. ความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) ได้แก่ ระบบการกระจ่ายอาหารการเข้าถึง แหล่งอาหาร

๓. ความมั่นคงทางด้านสุขภาพ (Health Security) ได้แก่ ความเท่าเทียมในการบริการสาธารสุข

๔. ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Security) ได้แก่ มลภาวะทางอากาศ

๕. ความมั่นคงทางด้านส่วนบุคคล (Personal Security) ได้แก่ ความมั่นคงจากรัฐ จากอุบัติเหตุจากจราจร

๖. ความมั่นคงทางด้านของชุมชน (Communities Security) ได้แก่ การไม่ใช้แรงงานเด็ก ความไม่ขัดแย้งภายในชุมชน

๗. ความมั่นคงทางด้านการเมือง (Politicat Security) ได้แก่การไม่กดขี่ทางการเมือง การมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

สรุปพื้นฐานแนวคิดชุมชนสันติสุขเป็นการจัดบริการทางด้านสังคม เป็นการสร้างกลไกในบริบทของชมชุน มีแนวโน้มทางสังคมที่มีคุณภาพตามสิทธิความพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง เสริมสร้างความมั่นคงคนให้ยากจน และสิ่งแวดล้อมเพิ่มจำนวณมากขึ้น ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เสริมสร้างสวัสดิการ บริการการเข้าถึงกับความต้องการของชุมชน สนับสนุนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน เสริมสร้างค่านิยมรูปแบบใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานความไว้เนื้อเชื่อใจ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งให้ชุมชน ได้ช่วยเหลือตัวเองอย่างยั่งยืน

---

[๑]แผนยุทธศาสตร์ชาติ, สืบค้นจาก https://shorturl.asia/9CTzA (๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖).

๒.๑.๑ ความหมายของชุมชน

ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน[๒] ได้อธิบายไว้ว่า ผู้คนที่อาศัยรวมกลุ่มกันในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งความจำเป็นในชีวิตประจำวันหลายอย่างได้ตอบสนองโดยผ่านระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน แม้ว่าชุมชนจะก่อเป็นรูปแบบหน่วยทางเศรษฐกิจขึ้นมาด้วยการจัดสรรสินค้า และบริการบริการขั้นพื้นฐานหลายอย่างแก่ผู้อาศัย แต่ชุมชนไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยงานทางการเมืองการปกครอง ความหมายที่สอง หมายถึงการที่ผู้อาศัยภายในเขตพื้นที่ได้สร้างเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นมา คนในชุมชนจะมีความรู้สึกร่วมกันเกี่ยวกับผลประโยชน์และจุดหมายบางประการ มีความร่วมมือในระดับหนึ่ง และผู้อยู่ในชุมชนเองรวมถึงผู้อยู่พื้นที่รอบ ๆ ชุมชนนั้นต้องตระหนักถึงความมีอยู่ของชุมชนด้วย ความหมายที่สาม ชุมชนหมายถึงคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีประเพณีขนบธรรมเนียมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ในความหมายนี้ บุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือประชาคมไม่จำเป็นต้องรวมอยู่บนพื้นที่เดียวกัน อาจอยู่อย่างกระจัดกระจายหรือห่างไกลกันก็ได้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ชมชนข้าราชการ กลุ่มนักวิชาการ เป็นต้น

พจนานุกรมศัพท์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน[๓] ได้ให้ความหมายชุมชนว่า กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มขนานเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน สอดคล้องกับนักวิชาการว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อาศัยอยู่อาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน หรือตำบลเรียกเป็นอีกอย่างอื่นมีความความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้อยู่ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ภายใต้บรรทัดฐานวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน ร่วมมือและอาศัยกันและกันเพื่อบรรลุตามเป้าหมายร่วมกัน[๔] และ ยังรวมถึงสภาพของชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์[๕]

นอกจากนี้เสรี พงศ์พิศ[๖] ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมไว้ว่า หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน ดังที่เรียกว่า หมู่บ้าน (ในชนบท) ชุมชนแออัด (ในเมือง) หรือหมายถึง กลุ่ม

---

[๒]ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๙), หน้า ๖๙

[๓]ราชบัณฑิตสถาน, *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓๘

[๔]สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน,* (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

[๕]ประเวศ วะสี, *ความจริงของความจน*, (กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

[๖]เสรี พงศ์พิศ, *ร้อยคำที่ควรรู้,* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕ - ๖๖.

คนที่อยู่ในที่เดียวกัน แต่สัมพันธ์ด้วยผลประโยชน์หรือความเชื้อ เผ่าพันธุ์ อาชีพ ปัญหา เดียวกัน คล้ายกัน

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลากหลาย ๆ มาอยู่รวมกลุ่มกันอาศัยอาณาเขตพื้นที่เป็นตัวกำหนดและอยู่ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกับ โดยมีโครงสร้างแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสาร การจัดการ การเรียนรู้ร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาร่วมกันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง พัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างโอกาสและความเข้มแข็งให้สมดุลและมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ ความหมายของสันติสุข

ชุมชนสันติสุขเป็นสังคมที่สื่อถึงคำว่า “สันติ” ซึ่งแปลว่า ความสุข ความสงบ ตรงกันกับพระไตรปิฎกว่า นตฺถิ สนฺติปรं สุขं ฯ สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี”[๗] เป็นความหมายที่เกี่ยวกันกับการสงบการระงับกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ ไม่ขัดแย่ง แก่แย่ง วิวาทมุ่งทำร้าย ด้วยอำนาจทิฏฐิ หรือการยึดมั่นถือมั่น[๘] นอกจากนั้นยังหมายถึงสันติสุขภาวะที่ไม่มีความขัดแย้ง ตัวอย่างนักวิชาการที่ให้คำนิยามของคำว่าสันติสุข ไว้ว่า สันติสุขจะไม่เกิดขึ้น ตราบที่คนเรายังอยากและกระหายที่จะเอาชนะปราบปรามเพื่อนบ้านเราอยู่ ฉะนั้น สันติภาพที่จะมีขึ้นได้แต่เฉพาะในบรรยากาศแห่งความเมตตา มิตรภาพ ปราศจากความกลัวความระแวงและอันตราย[๙] สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคลลในสังคม และสันติที่แท้จริงเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคม ก็คือสันติภายใน[๑๐] สันติสุข เป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพ ที่ต้องกล่าวไว้สมบูรณ์ในภาวะ ที่สงบ ราบรื่น ผู้คนรำรงชีวติเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน[๑๑] เป็นภาพสังคมอันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขหรือสันติภาพจึงเป็นเป้าหมายของทั้งหมด

จากหลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนาผู้ที่ศึกต่างยอมรับว่าเป็นศาสนาที่สามารถสร้างสังคมสันติสุขหากบุคคลใดในสังคมยึดมั่นปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็จะลดความยึดมั่นถือมั่น ลด

---

[๗]ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๒/๒๕.

[๘]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, *พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่,* (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๖๖.

[๙]Walpola Sri Rahula, *What the Buddha Taught,* ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร และคณะ แปล, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๐ - ๑๖๕.

[๑๐]Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), *BuddhistMorality,* (Bangkok: Mahachalalongkornrajavidyalaya University Press, 1994), p.19.

[๑๑]พระไพศาล วิสาโล, “สันติภาพโดยสันติ”, ใน *สื่อสันติภาพ สันติภาในสื่อ,* กาญจนา แก้วเทพบรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓.

ทิฏฐิ ความพยาบาท ดังความเห็นของ Singh[๑๒] จากบทความการนำเสนอ เรื่องการแก้ไขสันติภาพและความขัดแย้งของโลก ซึ่งเข้าได้แสดงความคิดเห็นถึงความเป็นไปเป็นมาและความสำคัญของศาสนา จากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และปรัชญานั้น ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สร้างความสมดุลของอำนาจ เป็นศาสนาที่แก้ไขความขัดแย้งผ่านการปลูกฝังคำสอนเรื่องความเมตตาและความมีสติ คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ผู้รับยึดมั่นในหลักคำสอน ยึดแนวทางปฏิบัติเป็นการส่งเสริมสันติภาพและสันติสุข เพราะเมื่อบุคคลต้องการความสันติสุข ซึ่งนี่คือ หลักการสำคัญที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนให้ก้าวข้ามผ่านความขัดแย้งนั้นต้องใช้สติ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญ

คำอธิบายนี้สอดคล้องกับการศึกษา เรื่องการแก้ไขขัดแย้งในบริบททางพุทธศาสนา Tophoff[๑๓] พบว่า ทักษะการแก้ไขความขัดแย้งเป็นความสามารถสำคัญของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนแก้ไขปัญหา ทั้งเรื่องราวขัดแย้งส่วนบุคคลและความขัดแย้งในองค์กร ในวิชาชีพ โดยผู้ปฏิบัติต้องมีทัศนคติที่ดี ต้องเข้าใจถึงต้นกำเนิดของปัญญา ซึ่งรากฐานของคำสอนพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อการขัดแย้ง หลักของความเมตตา กรุณา ที่ก่อให้เกิดสติระลึกได้ จากหลักการจึงมีคุณประโยชน์ในการปฏิบัติงาน การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งจากปัญหาต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปชุมชนสันติหมายถึง ชุมชนหรือสังคมที่มีความสงบสุขและเอกภาพและสอดคล้องประสานกลอมเกลียวกัน มีเสรีภาพ มีความยุติธรรมดำรงชีวิตอยู่เป็นสุขและมีความสมานฉันท์ปองดองซึ่งกันและกัน เป็นสภาวะที่มีแต่ความสงบสุขไร้ความขัดแย้ง เป็นชุมชนร่วมกันอยู่เป็นชุมชนขนาดเล็กอาศัยบริเวรเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความผูกพันธ์กันเป็นอันหนึ่งอันเดียว พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ในบริเวณอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังครับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การใช้ชีวิตในรูปแบบในทางเดียวกัน เช่น ภาษา ขนมธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานชุมชนมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ จากความรู้เดิมที่เรียกว่า ภูปัญญาชาวบ้าน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปรัชญาประจำท้องถิ่นเข้าผสมผสานกับกลวิธีวิทยาทานศาสตร์สมัยใหม่ให้สอดคล้องกับภายใต้พัฒนาอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพผลผลิตตามต้องการปละเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อช่วยเหลือสังคมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคนโดยพื้นฐานภายใต้จิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก ความมีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่แยกชนชั้นวรรณะ ฐานะ มีความสามารถที่พึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์มีศรี มีความภาคภูมิใจ และมีคุณภาชีวิตที่ดีแห่งสันติสุข

---

[๑๒]Singh, A. K. *Worla Peace and Confilct Resolutoin: A Solution from Buddhist Point of view*, 2014.

[๑๓] Tophoff, M. M., “Conflict resolution within a Buddhist Context”. *Journal of Madiation and Applied Confilct Analysis*, 3 (2), (2016): 464-474.

๒.๑.๓ ลักษณะของการเสริมชุมชนสันติสุข

ลักษณะของการเสริมสร้างจะมีลักษณะโดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก ภาวะที่สุข สงบเยือกเย็น ความสดชื่น แจ่มใส ภายในจิตใจ และความผาสุกทุกประการ และลักษณะสันติสุขภายนอนก (Extrnal Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือ โลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก ความสามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี (การคืนดี) เช่นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของการเสริมสร้างชุมชนดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบบังคับทั้งทางกายใจและรวมทั้งวัตถุ การบีบบังคับกดดันทางสังคม การบีบบังคับทางจิตและปัญญา[๑๔] ลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข็มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย[๑๕]

๑. ชุมชนที่มีเสรีภาพรวมกันเป็นปึกแผ่อย่างแน่นแฟ้นในทางกายหรือรูปธรรม คือสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม พัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือสมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกภายในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้ออเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานและทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึงพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่มีชุมชนอำนาจ ในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อสวนรวมสูง ไม่ว่าด้านอาชีพ ด้านการศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกลภายในชุมชน กำหนดแนวทางการแก้ไขของปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือคนภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าเป็นปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การจัดการบริหาร การครองวัฒนธรรมประเพณี

---

[๑๔]ประเวศ วะสี, “สันติวรบท: เอกสภาวธรรม”, ใน *สู่ศานติเสรี: ๕๐ ปีสันติภาพไทย*, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์ ๒๕๓๘), บทนำ.

[๑๕]อำภา จันทราภาศ, “ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน” , วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๓, หน้า ๑๑-๑๒.

สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง[๑๖]

กล่าวโดยรวม ก็คือ การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีลักษณะสำคัญต่อไปนี้คือ สมาชิกภายในชุมชนมีความเชื่อมั่นและมีศักยภาพของตนเอง และแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง มีกระบวนการของชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ลักษณะเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งมวลเข้าร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงานติดตาม และประเมินผลการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการของชุมชนผ่านกระบวนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้การเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งฝึกตนเองและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุก ๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ภายในชุมชน ชุมชนมีศักยภาพความเชื่อมั่นภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๒.๑.๔ องค์ประกอบชุมชนเสริมสร้างสันติสุข

องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนาโดยเน้นชุมชน[๑๗] ภูมิปัญญาและความรู้สืบสานและประยุกต์ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณภาพทางคุณธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มและจัดระเบียบในชุมชน เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและการบุกรุกจากภายนอก มีการรักษาสืบทอดภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่สืบสานและประยุกต์ได้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกองค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีคุณธรรมและปัญญา มีเวทีการแสดงออกถึงการเรียนรู้กระบวนการที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอก[๑๘]

ชุมชนสันติสุข คือ ความเข็มแข็งของชุมชนนั้นเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีคุณลักษณะส่วนประอบที่สำคัญ ๓ ประการ เข้ามาผนวกกัน ได้แก่ การจักการ (๓) การเรียนรู้ (๒) ธรรมะ (๑) ซึ่งท่านประเวศ วะสี ได้เสนอความสอดคล้องแนวทางปฏิบัติ ไว้ว่าจะต้องมีการสำรวจ

---

[๑๖]อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์, เพื่อการศึกษาระบบศึกษากับชุมชน กรอบความคิดเพื่อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พริ้นท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

[๑๗] บัณฑร อ่อนดำ และวิทยา น้อยวงค์, *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย,* (กรุงเทพมหานคร: สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔

[๑๘]อเนก นาคุบุตร, *คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแห่งความคิด,* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๖

ชุมชนและเครือข่าย มีการส่งสร้างสรรค์และขยายตัวของเครือข่ายชุมชน สร้างศูนย์วิชาการเบ็ดเสร็จเชื่อต่อการค้าขาย สื่อเพื่อสังคม ปรับวิธีการงบประมาณและตั้งกองทุนเพื่อชุมชน ออกกฎหมายเพื่อรองรับ ฝึกการอบรม การวิจัยและประเมินผลและทั้งนี้ต้องมีจิตใจมีธรรมะ ขยัน หมั่นเพียร และสันโดษ แบบแผนการผลิตแบบเพื่อกันเอง ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก มีวิถีชุมชนมีสถาบันครอบครัวและวัด และวัฒนธรรมชุมชนแห่งการเสริมสร้างและช่วยเหลือพึ่งพากัน[๑๙]

๒.๑.๕ เกณฑ์ชี้วัดสะท้อนชุมชนเสริมสร้างสันติสุข

เกณฑ์ชี้วัดของชุมชนนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขภายในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจของคนในชุมชนและต่อตนเอง เป็นชุมชนที่เห็นได้ชัดในลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งและสามัคคีในลักษณะของชุมชนมีศีลธรรม มีอริยธรรมศีล เป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระของผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีวะ มีอาชีพ มีงาน มีกิจการที่มั่นคง สร้างสรรค์ขวนขวาย กว่าวโดยรวมคือ[๒๐]

๑) ร่วมฟื้นฟูเยียวยาจิตใจให้กับผู้ประสบทุกข์: เป็นการเยียวยา พูดระบายความรู้สึกทุกข์ใจ เศร้าเสียใจ กับเพื่อสนิทใกล้บ้าน ซึ้งต่างฝ่ายต่างรู้สึกดี นับว่าเป็นการเยียวยาที่เสริมสร้างพลังในชุมชนสันติสุข

๒) ร่วมคิดร่วมสร้างเชื่อมั่นในสันติวิธีทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข: ชุมชนค่ายบกหวานมีหลักแนวคิดและมุมมอง ที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในเรื่องการปรับตัวด้วยการเรียนรู้ในวิถีที่แตกต่างของกันและกัน การฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้วยกิจกรรมที่นำไปสู่การเสริมสร้างสามัคคีปรองดอง ร่วมกันเพื่อลดช่องว่างของความไม่ไว้วางใจ

๓) ร่วมนำหลักธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างพัฒนาชีวิต: ผู้นำชุมชนหรือประชากรในชุมชนต้องนำหลักธรรมนำมาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหลักที่ไม่ขัดแย้งกันภายในชุมชนและได้น้อมนำ หลักธรรมมาจัดการในด้านต่าง ๆ และสร้างเงื่อนไขในการยึดโยงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในการปฏิบัติตามหลักของชาวพุทธที่ดี รวมถึงนำหลักสาราณียธรรม ๖ มาใช้ในเรื่องราวของการมีเมตตาต่อกันและกันโดยไม่แบ่งแยก การสื่อสารที่ดี เปี่ยมไปด้วยความรัก การที่ทุกคนเสียสละออกมาทำตนประโยชน์ ต่อชุมชนด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้นแบบของชุมชนที่ดี ที่ได้นำหลักธรรมมาใช้ในกระบวนการจัดการบริหารของชุมชน โดยมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายโดยพร้อมเพียงกัน

๔) ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนอย่างสร้างสรรค์: ตั้งแต่ระดับผู้นำผู้ใหญ่บ้านจนถึงคณกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ก็จัดมีส่วนร่วมความสำคัญในงานพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วน

---

[๑๙]ประเวศ วะสี , *บทสัมภาษณ์ประชาสังคม: ทรรศนะนัดคิดในสังคมไทย,* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

[๒๐]Choochart, S. (2017). Headman Moo 3. *Interview*. September 22.

ร่วมทางการเมือง การปกครอง การมีส่วนร่วมการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดการบริการชุมชน โดยใช้วิถีพุทธสันติมาเป็นกรอบและเครื่องมือในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

๕) ร่วมกันแก้ปัญหา ก้าวข้ามความเห็นต่างอย่างมีพลังด้วยหลักสาราณียธรรม: สะท้อนให้เห็นจากการแสดงออกต่อระหว่างสมาชิกในชุมชน ในการพัฒนาชุมชน ในการเอาใจใส่ และเปิดพื้นที่มีส่วนร่วมและนำศักยภาพของตนเองมาช่วยเติมเต็มให้ชุมชนได้เรียนรู้และร่วมพัฒนา ด้วยหลักสาราณียธรรม ที่มีประโยชน์ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน

๖) ร่วมกันรักษาวิถีแห่งประเพณีความหลากหลายวัฒนธรรม ดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา: ในส่วนของชุมชนนั้นงานประเพณีวัฒนธรรมที่มีสืบทอดมายาวนานของชุมชนจะมีทั้งผู้เป็นอาวุโส ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน และเป็นหลักสำคัญในการประสานประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่, ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ในวันสงกรานต์, บุญสิบสอง ครองสิบสี่, ซึ่งเพเพณีวัฒนนี้เป็นตัวกระตุ้นทำให้คิดถึงระลึกถึงซึ่งตรงกับหลักสาราณียธรรม เป็นธรรมที่ ระลึกถึงและเป็นธรรมแห่งความสามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน

๗) ร่วมประสานใจด้วยวิถีสันติสุข: ทั้งนี้จากข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ว่าจะมีปัญหาด้านใด ๆ ยังคงไว้ซึ่งความเคารพ ให้เกียรติ ไม่ก้าวร้าว ใช้ถ้อยคำที่รุนแรง รู้จักผ่อนหนัก ผ่อนเบา การประสานร่วมใจในชุมชนสันติสุขเกิดวัฒนธรรมที่เรียกว่า เมตตาวจีกรรม สันติ ชัดเจน โปร่งใส[๒๑]

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม

ในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขนั้น มีรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ มากมายหลายวิธีซึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนานำมาปฏิบัติแล้วทำให้เกิดชุมชนสันติสุข ก็มีอยู่หลากหลายหมวดหมู่ด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเสนอ ดังนี้

๑. หลักเมตตาธรรม

ธรรมภาษิตว่า โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา แปลว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก[๒๒] เมื่อพิจารณาธรรมภาษิตนี้ จะพบว่า เมตตา มีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมโลกมาก เพราะทำให้โลกมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งบุคคลควรปลูกเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจ การจะปลูกเมตตาให้เกิดขึ้นในใจของคนนั้น ต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตใจอยู่เสมอ ด้วยการหมั่นพิจารณาความจริงของชีวิตว่าเราเกิดมาก็ต้องตายไม่เร็วหรือช้าก็ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อเรามีความโกรธขึ้นมาเราต้องมีสติที่

---

[๒๑]พระวีระพจน์ ชาครธมฺโม (ผลจันทร์), ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และพูนสุข, “การมีส่วนร่วมของสตรีชาวพุทธในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนอก”, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์,* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ: ๘๔.

[๒๒]กรมการศาสนา, *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

จะระงับความโกรธนั้นไม่ให้แสดงออก และพิจารณาความโกรธลงไปให้ลึกซึ้งว่า ทุกชีวิตต่างก็รักตนเองไม่ปรารถนาที่จะได้รับความเจ็บปวดหรือการชิงชัง เมตตา เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกันเกิดความรักความปรารถนาดีต่อกัน[๒๓] ถ้าในโลกนี้มีแต่คนมีเมตตาและเป็นผู้เสียสละ ปัญหาต่างๆย่อมไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ในการขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุข จะต้องยึดหลักเมตตาธรรม ที่เป็นเมตตาที่ไม่จำกัด เมตตาได้ทุกเมื่อ กับคนทุกคน มีเมตตาเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อสามารถเมตตาได้กับคนทุกคน ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติศาสนาใดก็ตามโดยเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกกับเราแล้ว เราก็จะไม่ไปเบียดเบียนกัน เมตตา จึงสามารถสลายกิเลสที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งเกลียดชังในสังคม ที่แบ่งแยกคนให้แบ่งฝักแบ่งฝ่ายที่เรียกว่าวิกฤตแบ่งขั้ว อันเป็นความขัดแย้งที่เกิดจาก ตัณหา มานะ และทิฏฐิได้ เพราะความเมตตา มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวไม่มีแบ่งแยก ไม่มีการเลือกปฏิบัติความเหมือนกันทำให้ไม่มีเขาไม่มีเรา คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่าเป็นอย่างเดียวกับเรา สังคมก็จะมีความสงบสุข

๒. หลักอภัยทาน

อภัยทาน หมายถึง การอดโทษ หรือการยกโทษให้แก่กัน ไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อกันอีกต่อไป การให้ในลักษณะนี้เป็นการสร้างบรรยากาศของสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น โดยการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้แสดงให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่มีความเกรงกลัว ขลาดกลัว หรือหวาดระแวงต่อการคิด พูด และการกระทำของเรา อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้จิตของเราได้มีโอกาสให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเรา หรือขออภัยต่อบุคคลอื่น ในสิ่งที่เราได้ล่วงละเมิดในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การไม่จองเวร หรือพยาบาทซึ่งกันและกัน หลักพุทธธรรมได้ชี้ให้เห็นจุดเด่นของการให้อย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ และผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา หลักการเช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้ให้ ซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้รับหรือบุคคลทั่วไปที่แสดงความชื่นชมต่อการให้ แม้จะไม่ได้เป็นผู้รับโดยตรงก็ตาม ฉะนั้น การให้ที่นำไปสู่การผูกมิตรและนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในบรรยากาศของความยัดแย้งกันก็คือการให้อภัย เหตุผลสำคัญของการให้อภัยเกิดจากพื้นฐานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครบ้างไม่มีโทษ ใครบ้างไม่มีความผิด ใครบ้างไม่ถึงความหลงใหล ในโลกนี้ ใครเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มีสติในกาลทุกเมื่อเล่า ฉะนั้น เมื่อเราขอโทษอยู่หากบุคคลใดไม่ยอมยกโทษให้ ยังมีความโกรธอยู่ภายใน มีความแค้นเคืองหนัก บุคคลนั้น ชื่อว่าย่อมผูกเวร ซึ่งการผูกเวรดังกล่าวจะนำไปสู่ผลลบแก่มนุษย์และสังคมด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การให้อภัยจึงมีความสำคัญในวิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมที่จะก่อให้เกิดสันติสุข

---

[๒๓]พระมหาบุญเรียน ปภงฺกโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒, หน้า ๔๑.

๓. หลักขันติธรรม

ขันติ หมายถึง ความอดทนที่เกิดขึ้นจากการที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็น “โจทก์”หรือ “คู่กรณี” ของเราก็ตาม ซึ่งคำว่า “ถูกกระทำ” นั้น อาจเป็นการถูกกระทำทั้งทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ เช่น การด่า การทำร้าย การกล่าวเสียดสี การหมิ่นประมาท เป็นต้น แต่เราเองก็มิได้ด่าตอบ หรือทำร้ายตอบต่อคู่กรณีของเรา พระพุทธเจ้าและพระสาวกหลายรูปได้ชื่อว่า “เป็นนักขันติบุคคล” ดังจะเห็นได้จากกรณีที่นางมาคันทิยาได้จ้างทาสและกรรมกรไปด่าพระพุทธเจ้าว่า “เปรตอสุรกายและสัตว์เดรัจฉาน” เป็นต้น แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าแสดงออกมาคือ “ความอดทน” ขณะที่พระอานนท์พยายามที่จะนิมนต์ให้พระองค์เสด็จไปที่อื่นเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ดังกล่าว พระองค์ได้ชี้ให้เห็นว่า “การหนี”ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง แท้ที่จริงแล้วการหนีดังกล่าวไม่ได้มีเป้าประสงค์เพื่อที่จะหนี “คนอื่น”แต่เรากำลังหนี “ตัวเอง” ที่ไม่สามารถ “อดทน” ต่อคำด่าได้ด้วยเหตุดังนี้ พระพุทธองค์จึงเปรียบพระองค์เองเหมือนกับช้างว่า เมื่อก้าวสู่สงครามแล้วก็ต้องพร้อมน้อมรับลูกศร หรืออาวุธต่างๆ ที่จะเข้ามากระทบ ฉะนั้น หากวิเคราะห์คำว่า “สงคราม” ที่พระองค์มุ่งเน้นนั้นน่าจะหมายถึง “สงครามการต่อสู้กับกิเลสหรือคำด่าด้วยความอดทนมากกว่าอื่นใด” ฉะนั้น ขันติธรรม คือการทนต่อกันได้จึงจะทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้

๔. หลักอนัตตา

อนัตตา หมายถึง การลดทอน รื้อถอน ทำลาย และสลายการยึดมั่นถือมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นอัตลักษณ์อาจจะมีจุดแข็งในแง่ของความเป็น “เอกภาพ” ของชุมชน หรือสามารถดำรงคงไว้ซึ่ง “ชาติพันธุ์” แต่จุดด้อยที่สำคัญก็คือการแสดงออกในลักษณะดังกล่าวอาจจะทำให้เกิดการยึดมั่นในความเป็น “ชาตินิยม” หรือ ชาติพันธุ์ของตัวเองจนเป็นที่มาของการ “ดูถูก” “ดูหมิ่น” “เหยียดหยาม” และ“เกลียดชัง” คนอื่น กลุ่มอื่น ชาติพันธุ์อื่นๆ ในแง่ของ “วรรณะ” “ความรู้” “ภาษา” เป็นต้น หลักฐานเชิงประจักษ์ในกรณีนี้ก็คือ “เจ้าศากยะ” นอกจากจะต้อง “เดือดร้อน” จากการทำ“สงคราม”นั้น แล้วยังต้อง “สูญเสียเผ่าพันธุ์ศากยะ” จากการทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กับพระเจ้าวิฑูฑภะด้วย อีกประการหนึ่งของ “ความเป็นอัตลักษณ์” ก็คือ การไม่ยอมเปิด “โลกทัศน์ความคิด” ของตัวเองเพียงเพื่อยอมรับฟังความคิดเห็น หรือการแสดงออกของบุคคลอื่นๆ ในสังคม หรือบางครั้งอาจจะ “ฟังแต่ไม่ได้ยิน” สิ่งที่บุคคลอื่นๆ นำเสนอ การไม่เปิดรับดังกล่าวกลายเป็นที่มาของการ “สูญเสีย” แนวร่วม หรือองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า “อนัตตา” ดังที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำในประเด็นนี้กับเจ้าศากยะทั้งหลายว่า “เราได้เห็นหมู่สัตว์กำลังดิ้นรนอยู่ด้วยทิฏฐิ (เพราะทิฏฐิ)” ฉะนั้น “มุนีย่อมไม่กล่าวยกย่องตนในบุคคลที่เสมอกัน ผู้ต่ำกว่าผู้สูงกว่า และย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อเข้าใจเรื่องอนัตตา ย่อมสามารถประสานประโยชน์ร่วมกันได้พุทธธรรมข้อนี้ จึงเป็นพลังสร้างคนในชาติให้เกิดความสามัคคีและขับเคลื่อนสังคมสู่สันติสุขได้

๕. หลักอนัตตา

คารวะ หมายถึง ความเคารพผู้ใหญ่ หรือบุรุษอาวุโสผู้ทรงธรรมซึ่งทำหน้าที่ในการชี้ “ขุมทรัพย์”ให้แก่เรา ความเคารพในองค์ความรู้ที่เราได้รับการชี้แนะจากบุคคลอื่น และความเคารพที่

ประชุม หรือมติที่ประชุม การแสดงความเคารพ ยกย่อง ให้เกียรติ หรือให้ความสำคัญแก่ “บุคคล” “ข้อมูลหรือองค์ความรู้ธรรม” และ “ประชาคม” โดยลำดับ การแสดงออกซึ่งความเคารพ ให้เกียรติ หรือยกย่อง“องค์ประกอบที่สำคัญ” ดังกล่าวจัดได้ว่า เป็นหัวใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนักสันติวิธี เพราะรัฐบุรุษอาวุโสนั้น ได้ชื่อว่า “อาวุโสโดยธรรม” ไม่ได้หมายถึงอาวุโสด้วยอายุ ฉะนั้น การเคารพบุคคลดังกล่าวย่อมหวังผลเลิศในแง่ของการได้รับความเอ็นดู ความรักและการสนับสนุนส่งเสริมในมิติต่างๆ จากท่านและได้รับการแนะนำพร่ำบอก ประดุจการชี้ขุมทรัพย์ที่ประมาณค่ามิได้ อันส่งผลเชิงบวกต่อเราในลำดับต่อไป และในขณะเดียวกัน ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ เกิดขึ้นจากการไม่เคารพในรัฐบุรุษอาวุโส ดังจะเห็นได้จากกรณีของพระเทวทัตหรือกรณีของพระภิกษุฉัพพัคคีย์ เป็นต้น กระบวนการของความเคารพ ให้เกียรติ และยกย่อง โดยไม่ดูหมิ่นดูแคลน “บุคคล”“องค์ความรู้” และ “สังฆะ” นอกจากเป็นหลักการที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของพระสัทธรรมแล้ว ยังจัดได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น[๒๔]๓ เมื่อปฏิบัติตามหลักคารวธรรมนี้ สมาชิกในสังคมก็จะให้ความเคารพต่อกันก่อให้เกิดสันติสุขได้

๖. หลักสามัคคีธรรม

สามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่า “ธรรมอย่างหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มากเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ธรรมย่างหนึ่งดังกล่าวก็คือ “ความสามัคคี” จะเห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่พระสงฆ์เกิดความพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำกลมกลืนกับน้ำนมมองดูกันและกันด้วยสายตาที่รักกันอยู่ การบาดหมางกันการข่มขู่กัน การขับไล่กัน ย่อมไม่เกิดขึ้น อีกทั้งทำให้ประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใสย่อมเลื่อมใส ส่วนผู้ที่เลื่อมใสแล้วก็จะเลื่อมใสกันมากยิ่งขึ้น “หลักการสามัคคี” ในพระพุทธศาสนานี้เป็นประเด็นที่ยิ่งใหญ่และสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากหลักฐานต่างๆ ที่ชี้ให้เราได้ประจักษ์แล้วในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ที่แตกแยกเพราะขาดความรักสามัคคี ขาดความปรองดองสมานฉันท์

๗. หลักพรหมวิหารธรรม

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ประกอบไปด้วย “เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา” ชุดของแนวคิดนี้ประกอบไปด้วย “แนวคิดเชิงรับ” ได้แก่ “เมตตาและอุเบกขา” และ “แนวคิดเชิงรุก” ได้แก่ “กรุณา และมุทิตา” โดยมี “ปัญญา” เป็น “กุนซือ” หรือ “เสนาธิการ” คอยบัญชาการอยู่เบื้องหลังแนวคิดดังกล่าว หลักการเหล่านี้ พระพุทธเจ้ามักจะใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ จะเห็นว่า

---

[๒๔]พระมหาบุญเรียน ปภงฺกโร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย), หน้า ๑๓๐.

เมื่อพระองค์ใช้หลัก “เมตตาธรรม” ต่อเพื่อนมนุษย์ พระองค์ก็มักจะใช้หลัก “กรุณา” ควบคู่กันไป ด้วยตัวอย่างที่ชัดเจนคือ “พระคุณทั้งสาม” ของพระองค์ ได้แก่ “พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และพระปัญญาคุณ” หากเทียบหลักการนี้เข้ากับ “พรหมวิหารธรรม” ก็คือ “บริสุทธิคุณ” นั้นเปรียบประดุจ“ความรัก” ที่บริสุทธิ์และงดงามที่พระองค์มีต่อสรรพสัตว์ อาศัย “เมตตา” เป็นพื้นฐานจึงทำให้พระองค์มีความ “กรุณา” เสด็จไปโปรดหมู่สัตว์ทั้งหลายที่ประสบปัญหาต่างๆ เช่น ช่วยเหยียวยารักษาสภาพจิตของบุคคลที่ต้องสูญเสียญาติอันเป็นที่รัก ไม่ว่าจะเป็นนางวิสาขา นางปฏาจารา นางกีสาโคตมี เป็นต้นรวมไปถึงพระกรุณาที่มีต่อ “พระเทวทัตต์” “ช้างนาฬาคิรี” ซึ่งไม่ได้แตกต่างไปจากพระกรุณาที่พระองค์มีต่อ “ราหุล” แต่ประการใด หลักพรมหมวิหารธรรมนี้ จึงเป็นพลังขับเคลื่อนก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมได้

๘. สังคหวัตถุธรรม

หลักสังคหวัตถุธรรม นั้นมีเป้าหมายเพื่อป้องกันความขัดแย้ง ของหมู่ชนในสังคมและเสริมสร้างสันติสุขในสังคม “สังคหวัตถุธรรม” หมายถึง “คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้” หรือ “หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้ หลักการชุดนี้ประกอบไปด้วยพื้นฐานแนวคิดเชิงพุทธสันติวิธี ๔ ประการ กล่าวคือ ๑) การให้ (ทาน) การให้ ประกอบไปด้วย “การให้วัตถุ” (วัตถุทาน) “การให้ความรู้” (ธรรมทาน)และ “การให้อภัย” (อภัยทาน) การให้เป็นหลักการลดความเหลื่อมล่ำทางสังคม การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและเป็นการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูล ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความมีน้ำใจซึ่งนำไปสู่สังคมสันติสุข[๒๕] และป้องกันมิให้เกิดการปลุกปั่นเพื่อสร้างม๊อบในทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในทางสังคม ๒) วาจาเป็นที่รัก (เปยยวัชชะ หรือปิยวาจา) เมื่อกล่าวถึง “คำพูด” หรือ “การพูด” มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในขณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ฉะนั้น ในขณะที่นำเสนอข้อมูล หรือเจรจาต่อรองเพื่อแสวงหาฉันทามติ (Consensus) ร่วมกันนั้น พระพุทธเจ้าจะตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน “วาจาสุภาษิต” ตามคำสอนพระพุทธเจ้านั้นต้องประกอบไปด้วยคำที่ “จริง” ไพเราะเหมาะกาลประสานสามัคคี มีประโยชน์ และประกอบไปด้วยเมตตาธรรม ฉะนั้น หลักการเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้เจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อระงับความขัดแย้งในมิติต่างๆ ที่สร้างความเกลียดชังหรือยุยงให้เกิดความรุนแรงทางสังคม ๓) การประพฤติประโยชน์ (อัตถจริยา) พื้นฐานของการนำเสนอกระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธวิธีที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การที่นักสันติวิธีต้องสร้างคุณธรรมภายในที่ว่าด้วย“การประพฤติสิ่งที่เกิดประโยชน์” ให้เกิดขึ้น เพราะหากไม่

---

[๒๕] พระครูวิรัตธรรมโชติ และ สำเริง แก้วเรืองฤทธิ์, “การมีส่วนร่วมเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช), ๒๕๕๗, หน้า ก.

สามารถพัฒนาคุณธรรมอันนี้ให้เกิดขึ้นภายในจิตแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดแก่คู่กรณีได้ เนื่องจากอาจจะเกิดความท้อแท้หรือไม่สามารถอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ๔) การวางตนสม่ำเสมอ (สมานัตตา) การวางตนสม่ำเสมอจัดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยอาศัยสันติวิธีบรรลุเป้าหมายคือ “ความเป็นกลาง” เพราะเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้าง “ความเชื่อมั่น” ให้เกิดขึ้นแก่คู่กรณี หลักการดังกล่าวนี้คือหลักการแห่ง“การวางตนสม่ำเสมอ” ตามนัยแห่งสังคหวัตถุธรรมที่นำไปสู่สังคมสันติสุขพุทธธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์เข้าถึงสัจจะแห่งชีวิตและสันติสุข รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัว มีขันติธรรมทนต่อกันได้ รู้จักการให้อภัย สร้างคนในสังคมให้สามัคคี มีเมตตา หลักธรรมดังกล่าวจะเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดสังคมสันติสุขได้ สามารถสร้างภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองเกิดขึ้นซ้ำอีก นำพามนุษย์ในสังคมให้มีความปรองดองไม่แตกแยก มีความปรารถนาดีต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน ทำให้สังคมเกิดความเป็นปึกแผ่นลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างสังคมให้มีเสถียรภาพ ถักทอให้คนในสังคมมีสำนึกร่วม ยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดโดยสังคม หลักพุทธธรรมจึงเป็นพลังอันสำคัญที่ขับเคลื่อนผลักดันหรือเสริมสร้างสังคมให้ไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเพื่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม

หัวใจของพระพุทธศาสนาคือสันติภาพถายในตัวของมนุษย์ให้เรารักกัน มีความเมตตากรุณาต่กัน และมีความอดทน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เนื่องชุมชนปัจจุบันมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนย่อมมีปัญหามากขึ้นในภสาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนย่อมมีขนาดเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขด้วยการจัดระเบียบชุมชนย่อมส่งผลต่อคนในชุมชนวีถีชีวิตของบุคคลภายในชุมชน มีการดำเนินชีวิตในความแตกต่างกัน เริ่มจากสังคมภายในครอบครัวและชุมชน วิถีที่จะทำให้บุคลากรมีความสันติสุขร่วมกันได้ คือ ขัดเกลาทางด้านจิตใจ จัดระเบียบวินัย พัฒนาชุมชนด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม อิงอาศัยด้วยความเมตตา ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เกื้อกูลซึ่งกันและกันให้เกิดความผาสุกในตัวผู้คนอย่างสันติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนหลักการและเหตุผลที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติและนำไปสู่การเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขมีมากมายในหลายหมวดธรรม ไม่ว่าจะเป็นหลักของ อปริหานียธรรม พรหมวิหาร ๔ สังหวัตถุ ๔ สาราณียธรรม ๖ และฆรวาสธรรม เป็นต้น สำหรับการวิจัยในที่นี้จะเห็นเป็นชุดหลักธรรมที่ว่าด้วยสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมเนื่องด้วยหลักสาราณียธรรมที่เหมาะสมโดดเด่นต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข เนื่องจากหลักธรรมมะนี้เป็นหลักแนวคิดที่เป็นกำลังแห่งการสงเคราะห์ หรือมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งมีนัยยะแห่งหลักการของการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ วิธีทำให้คนเข้าหาและเกิดการผูกพันซึ่งกันและกัน ด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

หลักสาราณียธรรม นี้เป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน[๒๖]

๒.๓.๑ ความเป็นมาของแนวคิดว่าด้วยหลักสาราณียธรรม ๖

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดังมีปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่องของโกสัมพีสูตร ว่าด้วยภิกษุชาวเมืองโกสัมพีภิกษุชาวเมืองโกสัมพีวิวาทกัน ครั้งหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดโฆษิตาราม เมืองโกสัมพี เป็นวัดที่มีพระมาก หลายคณะหลายอาจารย์ อยู่มาวันหนึ่งมีพระรูปหนึ่งเข้าไปถ่ายในวัจจกุฏี (ห้องส้วม) แล้วไม่ได้เทน้ำออกจากถังน้ำให้เกลี้ยงด้วยความเผอเรอ น้ำเหลือค้างอยู่หน่อยหนึ่ง ต่อมามีพระอีกรูปหนึ่งเข้าไปถ่าย ไปเห็นน้ำชำระที่ค้างอยู่นั้นเข้า ก็นึกตำหนิ ออกไปแล้วก็ไปเที่ยวโพนทนาว่าร้าย ว่าพระที่เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์โน้นอ่อนวินัย เรื่องนี้เลยกลายเป็นเรื่องใหญ่ โตต่างฝ่ายต่างว่าร้ายเสียดสีกัน ใครห้ามก็ไม่ฟัง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปห้ามเองก็ไม่ฟัง เพราะต่างฝ่ายก็มีทิฐิมานะแรงด้วยกัน พวกชาวบ้านที่เป็นญาติโยมของพระก็เลยพลอยแตกกันเป็นฝักเป็นฝ่าย หนักเข้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลยเสด็จหลีกไปจำพรรษาในป่ารักขิตวัน เขตตำบล บ้านปาริไลยกะโดยลำพังพระองค์เดียว โดยมีช้างและลิงคอยอุปัฏฐาก[๒๗]

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ตำบลบ้านปาริไลยกะตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว จึงเสด็จพระพุทธดำเนินไปยังเมืองสาวัตถี ไปประทับอยู่ที่วัดพระเชตวันซึ่งอนาถบิณฑิกคหบดีได้สร้างถวายไว้เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จหายไป ชาวบ้านเกิดเดือดร้อน เลยพากัน "คว่ำขัน" คือเลิกใส่บาตรพระ ไม่ทำบุญกับพระวัดโฆษิตาราม พวกพระเจ้าทิฏฐิมานะจึงรู้สึกตัว ออกพรรษาแล้วพากันไปตามหาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทูลขอขมา เรื่องจึงยุติ[๒๘]

“โมฆบุรุษทั้งหลาย เมื่อเป็นดังนี้ เธอทั้งหลายรู้อะไร เห็นอะไร จึงต่าง บาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ไม่ทำความเข้าใจกัน ไม่ปรารถนาปรับความเข้าใจกัน ไม่ทำความปรองดองกัน ไม่ปรารถนาความปรองดองกันอยู่”[๒๙]

“โมฆบุรุษทั้งหลาย ข้อนั้นนั่นแลจักมีเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์แก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน” ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า“ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกันสาราณียธรรม ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้”[๓๐] ๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ๒. ตั้งมั่นเมตตา

---

[๒๖] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๑๔๓.

[๒๗] ม.มู. (ไทย) ๒/๔๙๐/๒๙๖.

[๒๘] เรื่องเดียวกัน. ๒/๔๙๐/๒๙๖.

[๒๙] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) ๓/๑๒/๑๐๔.

[๓๐] เรื่องเดียวกัน. ๓/๑๒/๑๐๔.

วจีกรรม ๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ๔. สาธารณโภคี (บริโภคโดยไม่แบ่งแยก) ๕. สีลสามัญญตา (เป็นผู้มีศีลไม่ขาด) ๖. ทิฏฐิสามัญญตา (เป็นผู้มีทิฏฐิโดยทิฏฐิอันประเสริฐ)

จากเรื่องที่ยกมาข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า คนเราไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือพระภิกษุสงฆ์ ถ้าหากขาดสาราณียธรรมต่อกันแล้ว แม้มีเหตุไม่เข้าใจกันเพียงเล็กน้อย ก็สามารถก่อตัวกลายเป็นเรื่องราวใหญ่โตจนสร้างความเดือดร้อนให้กับหลายฝ่ายได้ แต่ปัญหานี้จะไม่เกิดขึ้นหรือหมดไป ถ้าหากเราต่างประพฤติตามหลักสาราณียธรรมต่อกัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องสาราณียธรรม ๖ ประการนี้ให้กับพระภิกษุสงฆ์ก่อนและคฤหัสถ์ตามมา ว่าให้อยู่ร่วมกันด้วยหลักของสาราณียธรรม ๖ ประการนี้ แล้วจะทำให้แต่ละบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ มีความระลึกถึงกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลเมตตาต่อกันพร้อมที่จะให้ความร่วมมือต่อกัน มีความรักสามัคคีต่อกัน เพราะตั้งแต่ทางกายก็ปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตาช่วยเหลือการงานต่อกัน ทางวาจาก็พูดด้วยปิยวาจาถนอมน้ำใจไมตรีต่อกัน ในจิตใจก็มีแต่ความจริงใจคิดปรารถนาดีต่อกัน ในการอยู่ร่วมกันนั้นเมื่อมีของอะไร หรือได้รับสิ่งใดมา ก็นำมาแบ่งปันต่อกัน ในการอยู่ร่วมกันของสังคมเราก็รักษาระเบียบวินัย มีศีลเสมอกันไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่กันและปฏิบัติตามกฎกติกาของส่วนรวม ในเรื่องทิฏฐิความเชื่อก็ยึดถือและเข้าใจหลักการสำคัญของหมู่คณะร่วมกัน ตลอดจนยึดถือและเข้าใจร่วมกันในความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิตที่จะรองรับความเป็นมนุษย์ของเราไว้ด้วยกันเพียงเท่านี้หมู่คณะหรือสังคมก็จะอยู่เย็นเป็นสุขและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปบนรากฐานแห่งความสัมพันธ์อันดีงามอย่างมั่นคง[๓๑]

สรุปความหมาย ก็คือพระพุทธองค์ได้สอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่าจะต้องรู้จักแบ่งปัน เสียสละสิ่งที่จำเป็นให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่พยาบาทปองร้ายกัน เอากายกรรมไปตั้งด้วยความเมมตา ช่วยสนับสนุนด้วยความเต็มใจซึ่งแสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกันทรงยึดมั่นในหลักสาราณียธรรม ๖ เพื่อรักษาสังคมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ดุจลิ่มสลักกงล้อเกียวไม่ให้หลุดออกจากกันพร้อมที่จะขับเคลื่อนไปด้วยการประพฤติปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ให้เหมาะสมสม่ำเสมอหรือมีความเสมอต้นเสมอปลายพิจารณไตร่ตรองด้วยปัญญาตามหลักสาราณียธรรม เล็งเห็นความสำคัญของหลักธรรมเหล่านี้

๒.๓.๓ ความหมายของสาราณียธรรม

พระครูปราโมทย์ ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญฺโญ)[๓๒] ได้กล่าวไว้ว่าหลักสาราณียธรรมเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้

---

[๓๑]กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ, *DOU ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง พุทธธรรม ๒*, (บทความ: ๒๕๖๐).

[๓๒]พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญฺโญ), “หลักสาราณียธรรม ๖ กับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ,” *วารสารศิลปศาสตร์ ราชมงคลสุวรรณภูมิ*, ๓ (๑) (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔): ๘๓.

ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นจากความทุกข์เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในจิตใจได้จริง มี ๖ ประการดังนี้

๑. เมตตากายกรรม การปฏิบัติตนให้เหมาะสม มีบุคลิกภาพทางกายที่เหมาะสม

๒. เมตตาวจีกรรม มีสื่อสารกับผู้อื่น ด้วยความเมตตาโดยใช้วาจาสุจริต

๓. เมตตามโนกรรม ปรารถนาให้ผู้ร่วมงานมีความสำเร็จ มีความคิดตรงไปตรงมา

๔. สาธารณโภคี จัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม

๕. สีลสามัญญตา มีคุณธรรม จริยธรรม สร้างความเลื่อมใสและน่าเชื่อถือ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา เคารพรับ และฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดถือหลักแห่งความดีมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายเดียวกัน

อดิศร คงทอง และคณะ[๓๓] ได้กล่าวไว้ว่า สาราณียธรรม เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เรื่องการปฏิบัติตัวของผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม เช่น สังคมครอบครัวไปจนถึงสังคมใหญ่คือประเทศชาติ หรือแม้แต่ในสังคมระดับโลก ซึ่งสาราณียธรรม ๖ เป็นคุณธรรมที่ทำให้มนุษย์ไม่เห็นแก่ตัว แต่สร้างความตระหนักให้นึกถึงผู้อื่น การมีน้ำใจต่อผู้อื่น การเข้าใจผู้อื่นมากขึ้นเป็ นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ ที่สามารถสร้างความผาสุก และสร้างความเจริญรุ่งเรืองในสังคมได้มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. เมตตามโนกรรม เป็นการมองโลกในแง่ดีมีความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน ไม่มีอคติไม่มีความแค้น รู้จักการให้โอกาสซึ่งกันและกัน และให้อภัยในความผิดที่มีซึ่งกันและกันเสมอ

๒. เมตตาวจีกรรม คือ การใช้ปิยวาจาโดยการพูดแต่สิ่งที่ดีพูดด้วยความปรารถนาดีการรู้จักพูดให้กำลังใจซึ่งกันและไม่นินทาว่าร้ายคนอื่นท้งัต่อหน้าและลับหลังการให้คำแนะนำและคำปรึกษาที่ดีและมีประโยชน์ต่อพูดร่วมงาน และการเป็นคนไม่พูดโกหก

๓. เมตตากายกรรม เป็นการแสดงออกทางกายที่ดีต่อกันและกัน การสนับสนุนและช่วยเหลือกันทางกาย รู้จักให้เกียรติ ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบหรือรังแกกัน และกระทำสิ่งที่ถูกตอ้งต่อกันและกันอยู่ตลอดเวลา

๔. สาธารณโภคีแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างเป็นธรรม ร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์และกระทำการที่ได้มาซึ่งเป็นประโยชน์อย่างถูกต้องเป็นธรรม อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแบ่งปันความสุขและเผชิญความทุกข์ร่วมกัน

๕. สีลสามัญญตา ประพฤติปฏิบตัิในสิ่งที่ถูกต้อง ยึดมั่นในความดีอย่างสม่ำเสมอ ประพฤติตนมีระเบียบวินัย ไม่ประพฤติไปในทางที่จะนำความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ

---

[๓๓]อดิศร คงทอง และคณะ, “หลักสาราณียธรรม: บทสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม,” *วารสารวารสาร มจรเพชรบุรีปริทรรศน์*, ๔ (๒) (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔): ๗๕-๗๖.

๖. ทิฏฐิสามัญญตา เคารพการคิดและตัดสินใจของตนเอง และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักปรับความคิดเห็นของตนเองให้มีเหตุผลและถูกต้อง ยึดมั่นในหลกัการสร้างความดีอยู่เสมอ

พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และปิยวัฒน์ คงทรัพย์[๓๔] กล่าวว่าสาราณียธรรมเป็นหลกัธรรมอัน เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกนัและกัน เป็นธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอ เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม หากสังคมใดต้องการที่จะสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นควรที่จะต้องนำ เอาหลักธรรมทั้ง ๖ ประการ ไปปรับประยุกต์ใช้อยู่ตลอดเวลา มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. เมตตามโนกรรม หมายถึงการคิด การมีความหวังและปรารถนาดีต่อกัน มีความรักและเมตตาต่อกัน ไม่มีความคิดอิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท การรู้จักให้โอกาสในการแก้ไขข้อผิดพลาด และให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

๒. เมตตาวจีกรรม หมายถึง การพูดในสิ่งที่ดีพูดด้วยความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์พบความผิดหวังหรือความเศร้า โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่ผู้อื่นต้องประสบกับความทุกข์ไม่นินทาว่าร้ายต่อผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลังควรพูดให้แนะนำ ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้อื่น ประพฤติตามคำ พูดของตนเองเป็นที่ตั้ง

๓. เมตตากายกรรม หมายถึง การกระทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย เป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่รังแกผู้ที่ด้อยกว่าตนเอง ไม่ทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์และกระทำ แต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

๔. สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และมีความเสมอภาคต่อกันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

๕. สีลสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆของสังคมให้เป็นไปในทางเดียวกัน รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่วางอำนาจเพื่อข่มเหงผู้อื่น และไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง

๖. ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นไปในทางเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันรู้จักการปรับมุมมองให้เป็นแนวทางเดียวกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

---

[๓๔]พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และปิยวัฒน์ คงทรัพย์. “สาราณียธรรม : หลัก ธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย,” *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, ๓ (๑๙) (สิงหาคม-มกราคม ๒๕๕๘): ๒๗ -๒๙.

ฐาปนา บุญหล้า[๓๕] กล่าวว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน

๑. เมตตากายกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดีต่อกันคิดทำ สิ่งที่เป็นประโชน์ต่อกันมองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้ม แย้ม ต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน ไม่หวงไว้แต่เพียงผู้เดียว

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์ เสมอกัน คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น หรือขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)[๓๖] ได้กล่าวถึง สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน และเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีหลักการอยู่ร่วมกัน มี ๖ ประการได้แก่

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ ของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพต่อกัน มีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน สั่งสอน และให้คำแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาที่สุภาพต่อกันและกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน รู้จักมองกันในแง่ดี สร้างความยิ้มแยม้แจ่มใสต่อกัน เมตตามโนกรรม ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เมตตาแท้ คือความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขอย่างแท้จริง อันประกอบข้นจากใจที่บริสุทธิ์ไม่แอบแฝงด้วยเพียงหวังประโยชน์แก่ตน ๒) เมตตาเทียม คือ การแสร้งทำด้วยความปรารถนาหรือความประสงค์ที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขอันประกอบขึ้นจากใจที่มุ่งหวังหวังประโยชน์ประเภทของมุทิตา แบ่งเป็ น ๒ ประเภท คือ ๑) มุทิตาแท้

---

[๓๕]ฐาปนา บุญหล้า. (๒๕๕๘). *แก่นธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันโลจิสติกส์แห่งเอเชีย.

[๓๖] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา).

คือ การทำใจยินดี และแสดงออกถึงความยินดีต่อความสุข และการพ้นจากทุกข์ของผู้อื่นด้วยจิต อันบริสุทธิ์ มิใช่แกล้งทำเพื่อหวังให้ผู้อื่นหลงเชื่อหรือหวังประโยชน์จากเขา ๒) มุทิตาเทียม คือการแสร้งทำใจยินดีหรือแกล้งแสดงออกถึงความยินดีต่อความสุข และการพ้นจากทุกข์ของผู้อื่น เพียงเพื่อหวังให้ผู้อื่นหลงเชื่อหรือจะได้รับประโยชน์จากเขา

๔. สาธารณโภคิตา คือได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่ควรหวงไว้ผู้เดียว ควรนำมาแบ่งปันเฉลี่ยให้ได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมให้ทุกคนที่มีส่วนร่วมได้ร่วมใช้ประโยชน์

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติที่สุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย และไม่กระทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจนำความเสื่อเสียมาสู่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับ เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับ หลังคือมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ ที่จะนำ ไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่ระลึกถึงกัน ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำ หนึ่งใจเดียวกัน ให้เกิดขึ้นในสังคม ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่น เป็นหลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคี ซึ่งผู้นำชุมชนสามารถนำ หลักธรรมนี้มาปรับใช้ในการบริหาร เพื่อเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในชุมชนได้

๒.๓.๔ ความสำคัญของหลักสาราณียธรรม

พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม)[๓๗] กล่าวว่า สาราณียธรรม คือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลมีความเอื้อเฟื้อ สามัคคีเคารพกันอย่างจริงใจ สามารถเป็นหลักพัฒนาบุคคลให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มี ๖ ประการ ดังนี้

๑. เมตตากายกรรม การประพฤติดีต่อกัน มีความรักเมตตาต่อกัน ทำให้สังคมมีความมั่นคง ประชาชนในสังคมมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ประกอบกิจการ ทำให้เกิดมิตรภาพ เกิดความสามัคคี และเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดี ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. เมตตาวจีกรรม การสื่อสารด้วยวาจาที่สุจริต พูดจาปราศรัยด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังทำให้ประชาชนในสังคม มีความรู้รักสามัคคี ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจ ตรงไปตรงมา มีความสุภาพอ่อนโยน และไม่เห็นแก่ตัว

๓. เมตตามโนกรรม การคิดดี ทำดี มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน ทำให้สังคมพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ประชาชนต้องการ ประชาชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

---

[๓๗]พระปลัดบุญมี คุรากโร (โพธิศรีสม). “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา,” *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*, ๗ (๔) (กุมภาพันธ์- เมษายน ๒๕๖๓): ๑๓๙ - ๑๔๑.

๔. สาธารณโภคี การแบ่งผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้สังคมเกิดความรู้รักสามัคคีมีความเข้มแข็ง ความเสมอภาคเท่าเทียม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๕. ศีลสามัญญตา การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบแบบแผน วินัย หรือข้อตกลงที่มีร่วมกัน เคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบ มั่นคงและปลอดภัย

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน รวมไปถึงการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้สังคมปราศจากความขัดแย้ง

พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ) และคณะ[๓๘] กล่าวว่า สาราณียธรรมเป็นธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคในความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ช่วยให้เกิดความโปร่งใสทั้งทางกายวาจาและใจ มี ๖ ประการ ดังนี้

๑. กระทำทางกายประกอบด้วยความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมสังคมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้มนุษย์มีความคิดดี รู้จักมองกันในแง่ดี มีความปรารถนาดีต่อกันรักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่ดีต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ รู้จักให้โอกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

๒. พูดจาปราศรัยด้วยความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมสังคม หมายถึงการพูดแต่สิ่งที่ดีพูดกันด้วยความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ไม่พูดจาซ้ำเติมกันไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังรู้จักการพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อกันและกันอยู่เสมอ

๓. มีความคิดด้วยความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมสังคมต่อหน้าและลับหลังส่งผลให้เกิดการทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักมีสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนรังแกกัน ช่วยสนับสนุนให้ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

๔. ไม่แบ่งแยกได้สิ่งใดมาที่ประกอบด้วยธรรม เฉลี่ยให้อย่างเสมอภาค ช่วยส่งเสริมการรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กัน ด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่สมอ

๕. รักษากฎกติกา ทั้งกฎระเบียบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง หมั่นฝึกฝนตนเองเพื่อความสงบสุขอย่างเสมอภาคกนักบัผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆทั้งปวง

๖. มีความเห็นเสมอเหมือนกัน เพื่อความสิ้นทุกข์เสมอกันกับผู้อื่นนทั้งต่อหน้าและลับหลัง อาจกล่าวได้ว่า หลักธรรมหมวดนี้จะเป็นหลักธรรมเพื่อ “สังคมสะอาด” ทั้ง “พฤติกรรมบุคคล” “ระหว่างบุคคล” และต่อ“กติกาชุมชน” หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

---

[๓๘]พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ)และคณะ. (มิถุนายน ๒๕๖๒). “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง,” *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*, ๖ (๔): ๑๗๓๔ -๑๗๓๕.

พระมหาชุติภัค อภินนฺโท และรัติยา เหนืออำนาจ[๓๙] กล่าวว่า หลักสาราณียธรรมคือธรรมที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีที่เหล่าคนดีพึงปฏิบัติต่อกัน กล่าวคือ ๑) ความมีเมตตากายกรรมหรือการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) ความมีเมตตาวจีกรรมหรือการช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนกันและกันด้วยความหวังดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓) ความมีเมตตามโนกรรมหรือการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ๔) ความมีสาธารณโภคิตาคือการรู้จักแบ่งปัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว ให้นำมาแบ่งปันเฉลี่ยให้ได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงกัน ๕) การรักษามั่นอยู่ในศีลสามัญญตาเพื่อให้เกิดศีลบริสุทธิ์ เสมอกันกับเพื่อนเพื่อร่วมงาน มีความประพฤติสุจริตดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ และ ๖) การฝึกปฏิบัติและพัฒนาให้เกิดทิฏฐิสามัญญตา เสมอกันกับเพื่อนร่วมงาน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความเห็นชอบร่วมกันเพื่อเป็นการขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไปได้ด้วยดี

พระครูใบฎีกาพิจิตร ธมฺมวิจิตฺโต (ยอยอด)[๔๐] กล่าวว่า หลักสาราณียธรรมคือ แบบของการสร้างความสามัคคี และเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จ มีพลังอัน ยิ่งใหญ่ที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้ในสังคม และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุกๆ คนควรตระหนัก และร่วมกันยึดถือปฏิบัติให้ได้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมเอาไว้ ๖ ประการ เรียกว่า "สาราณียธรรม ๖" มีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง และช่วยเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกัน อยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีให้เกิดขึ้นด้วย สอดคล้องกับ พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงประทานไว้เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ แก่พสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชรพระที่นั่งอนันตสมาคมพระองค์ทรงแนะนำให้คนไทยปฏิบัติตามธรรมเพื่อความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติดังนี้

ประการแรก การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน

---

[๓๙]พระมหาชุติภัค อภินนฺโท และรัติยา เหนืออำนาจ, “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน,” *วารสารวิจัยวิชาการ*. ๓ (๒) (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๒.

[๔๐] พระครูใบฎีกาพิจิตร ธมฺมวิจิตฺโต (ยอยอด), กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์บนฐานพุทธธรรมของประชาชนกรณีศึกษาหมู่บ้านสำโรงรวี ตำบลศรีแก้ว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ,” *วารสารศิลปะการจัดการ*, ๑ (๒) (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๐): ๙๙ - ๑๐๐.

ประการที่สอง การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื่อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำ สำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับ ประเทศชาติ

ประการที่สาม การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ การที่ต่างคนต่างพยายามนำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เที่ยงตรง และมั่น คงอยู่ในเหตุในผล หากความคิด จิตใจและการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน

หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องในพระราชดำรัสนี้เรียกว่า “สาราณียธรรม” ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันมีที่มาในพระไตรปิฎกที่ว่า “คิด พูด ทำด้วยเมตตา” สอดคล้องกับสาราณียธรรม ๓ ข้อ คือ เมตตากายกรรม คือ ทำด้วยเมตตา เมตตาวจีกรรมพูดด้วยเมตตา และเมตตามโนกรรมคิดด้วยเมตตา พระราชดำรัสว่า “การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” ตรงหรือสอดคล้องกับสาราณียธรรม ข้อสาธารณโภคี แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาให้เท่าเทียมกัน “การที่ทุกคนประพฤติตนอยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน” ตรงกับสาราณียธรรมข้อ สีลสามัญญตาการมีศีลเสมอกัน “การที่ต่างคนต่างพยายามปรับความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องลงรอยเดียวกัน” ตรงกับสาราณียธรรมข้อทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นลงรอยกัน

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมมีความสำคัญคือ เป็นหลักธรรมที่เป็นแนวทางให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติคิดดี ทำดีต่อกัน เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลาปฏิบัติตามกฎระเบียบแบบแผน ให้ความสำคัญ ของการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้งอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง ทำให้สังคมในปัจจุบัน นี้จะมีความสงบสุขและน่าอยู่มากขึ้น ในชุมชนผู้นำชุมชนสามารถนำหลักสาราณียธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารปกครอง เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในชุมชนได้เช่นเดียวกัน จึงถือได้ว่าหลักสาราณียธรรมเป็นแนวทางเพื่อการบริหารงานและทำให้สังคมดำเนินไปได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

๒.๓.๕ องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม และเป็นแนวทางเพื่อการบริหารสถานศึกษาที่จะนำพาไปสู่ความสำเร็จดังนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลกัสาราณียธรรม ไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)[๔๑] ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมนูญชีวิต”ว่าหลักการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ (ธรรมเห็นเหตุที่ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

---

[๔๑]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *ธรรมนูญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๗)

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจกรรม ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ การแสดงกิริยาอาการสุภาพ การแสดงออกซึ่งเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ บอกกล่าวในสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนให้คำแนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี แสดงความเคารพนับถือกันทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ มีจิตคิดปรารถนาดี คิดกระทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน รู้จักมองกันในแง่ดี

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งผลประโยชน์ที่ได้มาโดยชอบธรรมให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนผู้อื่น คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือนำความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับตัวให้เข้ากันได้กับสังคม คือ รู้จักเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความเห็นชอบไปในแนวทางเดียวกัน สามารถสร้างข้อตกลงร่วมกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือมีจุดหมายสูงสุดเดียวกัน

๑. เมตตากายกรรม

พระมหาทองสุข ธมฺมสุนฺทโร (แก้ววังวร) และคณะ กล่าวว่า ผู้บริหารมีเมตตา แสดงออกต่อเพื่อนร่วมงานอย่างมีมิตรไมตรี และมีความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ไม่แสดงอาการดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือรังเกียจต่อเพื่อนร่วมงาน ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง ในการแสดงออกทางกายระหว่างกันนั้น ควรใช้หลักการแสดงอย่างสุภาพ ยึดหลักเอาใจเขามาใส่ใจเราคือ เมื่อตนเองไปติดต่องานที่อื่นต้องการแบบไหน ผู้มาติดต่อเราก็ต้องการแบบนั้นเช่นกัน รู้จักการวางตัวในการทำงาน ทั้งต่อเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างรู้จักกาลเทศะอยู่เสมอ

พระปลัดวรรธนา ญาณวโร (สุวรรณเพ็ง)[๔๒] กล่าวว่า เมตตากายกรรม คือการที่ผู้บริหาร ครูผู้สอนมีความเอาใจใส่ในการทำงาน เมื่อมีปัญหาก็พร้อมที่จะแก้ไข มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจ มีความตั้งใจ ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารมีการสร้างความประทับใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีการช่วยเหลือภาระงานของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจแสดงกิริยาอาการสุภาพ แสดงเคารพนับถือต่อกันและกัน

---

[๔๒]พระปลัดวรรธนา ญาณวโร(สุวรรณเพ็ง) และคณะ, “การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนโดยใช้หลักสาราณียธรรม ๖ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์”, *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, ๖ (๔) (ตุลาคม -ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๔๕-๑๕๐.

พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์[๔๓] กล่าวว่า เมตตากายกรรมนั้น คือ การร่วมกันทำกิจกรรมที่เสริมสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยไมตรีจิต มีน้ำใจช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆด้วยความเต็มใจ แสดงความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน แสดงกิริยาอาการสุภาพต่อกันไม่ว่าจะเป็นฝ่ายไหน ควรมีความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม

พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ (สุดเหลือ) และพระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี)[๔๔] กล่าวว่า เมตตาวจีกรรม สำหรับภิกษุได้แก่การบอกสอนอาจารบัญญัติการบอกกรรมฐาน การแสดงธรรม การบอกพระพุทธพจน์คือพระไตรปิ ฎกด้วยเมตตาจิต สำหรับพระสงฆ์อาจจะใช้คำ กล่าว เช่น พวกท่านจงต้อนรับนำ พระสงฆ์มา พวกท่านจงให้พระสงฆ์นั่ง บนอาสนะที่ปูลาดแล้วเกิดอุตสาหะ กระทำไวยาวัจกิจ การกล่าวเมตตาวจีกรรม หรือการกล่าวยกย่องต่อหน้าชื่อว่าเมตตาวจีกรรมต่อหน้า การพูดคุยเรียกหาและสอบถามถึงก็ชื่อว่าเมตตาวจีกรรมลับหลัง สำหรับฆารวาส คือ การแสดงพฤติกรรมทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา (เมตตาวจีกรรม) ได้แก่การพูดด้วยเมตตา คือ กล่าวคำที่ก่อให้เกิดไมตรีและเป็นประโยชน์ว่ากล่าวสั่งสอนหรือให้คำ แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดีและแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ธรรมนูญ มูณีเกิด และคณะ[๔๕] กล่าวว่าการตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกกล่าวกันในสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาที่สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังกล่าวคือ บุคลากรมีการพูดต่อกันด้วยเมตตา คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์มีการเสนอแนะหรือทักท้วงต่อกันอย่างสุภาพ ด้วยความหวังดี มีการกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ปรับปรุงตนให้เป็นผู้เจริญด้วยสติปัญญา รู้จักตั้งสติไตร่ตรองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอเมตตาวจีกรรม หมายถึง บุคลากรมีการทักทายกันด้วยวาจาที่ไพเราะ สอบถามด้วยวาจาที่ไพเราะ สุภาพ อ่อนหวาน รู้จักการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น

---

[๔๓]พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, “การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน จังหวัดอุดรธานี และกาฬสินธุ์,” *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, ๘ (๑) (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐): ๗๕.

[๔๔] พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ (สุดเหลือ) และพระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี). “วิเคราะห์หลักสารณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา,” *วารสาร มจรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, ๔ (๒) (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๔๙ -๑๕๑.

[๔๕] ธรรมนูญ มูณีเกิด และคณะ. “การใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน ตำบลเสาธง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช,” *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, ๕ (๒) (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓): ๒๗ -๒๘.

๓. เมตตามโนกรรม

อัญชฎา พูลทัศฐาน[๔๖] กล่าวว่า เมตตามโนกรรมเป็นจุดเริ่มต้นการปฏิบัติทาง จิตใจต่อกัน ด้วยเมตตา อันเป็นหลักคุณธรรมทางจิตใจที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ช่วยลดทอน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเชิงอำนาจ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในระดับจิตใจเบื้องต้น ด้วยการเปลี่ยนแปลงความคิดที่ไม่ดีภายในระดับจิตใจ หรือเรียกว่าการคิดพยาบาท (พยาปาท สังกัปปะ) และการคิดเบียดเบียน (วิหิงสาสังกัปปะ) ให้กลายเป็นความคิดปรารถนาดี และหวังดี ต่อกัน (อพยาปาท สังกัปปะ) และคิดอยากช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (อวิหิงสาสังกัปปะ)

กันยาวีร์ สัทธาพงษ์[๔๗] กล่าวว่า เมตตามโนกรรม การตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน กล่าวคือ การเปิดใจกว้างและเปิดความคิดยอมรับฟัง ความคิดเห็นผู้อื่น มีความคิดในแง่บวกว่าทุกศาสตร์ความรู้ล้วนมีคุณประโยชน์

อภิชิต อนันตประยูร[๔๘] กล่าวว่า เมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาคิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือ มีจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ และมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน โดยสรุป ก็คือ การปลูกสำนึกให้แก่จิตใจ ตั้งอยู่บนความเพียรพยายามในฝึกคิด ฝึกละชั่วทำดีทำจิตใจให้ผ่องใสด้วย เมื่อขยายถึงความเมตตาทางด้านจิตใจ ๓ ประการ คือการเว้นจากมโนทุจริต ๓ หรือเว้นความชั่วที่เกิดทางใจทั้งสาม ได้แก่ ๑) โลภอยากได้ของเขา ๒) พยาบาทปองร้ายเขา ๓) เห็นผิดจากคลองธรรม

๔. สาธารณโภคี

พระมหาสุริยะ มทฺทโว[๔๙] กล่าวว่า สาธารณ โภคี (การแบ่งปันกัน) การปฏิบัติตามหลักของการแบ่งปันกัน ความมีน้ำใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงจิตใจของคนอื่นและแสดงต่อผู้อื่น เหมือนที่เราต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา และทำดีต่อ คนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าความดีนั้น จะเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยหรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ก็ตาม ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ

---

[๔๖]อัญชฎา พูลทัศฐาน. (เมษายน ๒๕๖๔). “ปัญจธรรม: ปัญหาและแนวทางแก้ไขเชิงพุทธบูรณาการ,” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ๘ (๔): ๑๘๑.

[๔๗]กันยาวีร์ สัทธาพงษ์. (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒). “อรรถปริวรรต: การตีความปรัชญาหลังนวยุคกับพุทธปรัชญาสาราณียธรรม ๖ เสริมสร้างสังคมคุณธรรม,” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ๖ (๑): ๑๑-๑๒.

[๔๘]อภิชิต อนันตประยูร, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และประเวศ อินทองปาน. (พฤษภาคม ๒๕๕๙), “รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีผู้ประนี-ประนอม ประจำศาลจังหวัดชลบุรี,” *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, ๗ (ฉบับพิเศษ): ๓๓.

[๔๙]พระมหาสุริยะ มทฺทโว. “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางการรับมือปัญหาโรคระบาด COVID-๑๙,” *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ๑๐ (๑) (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๔): ๒๗๒.

และไม่หวังว่าคนอื่นจะต้องมาให้เราเสมอ ควรแสดงน้ำใจกับคนรอบข้าง เช่น เมื่อเวลามีโอกาสได้ไปเที่ยวในที่ไกลหรือใกล้ก็ตามควรมีของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ ติดมือมา ถึงคนที่เรารู้จัก นั่นเป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน และนั่นคือน้ำใจที่ผู้อื่นได้รับจากเรา การให้ความร่วมมือหรือให้ความช่วยเหลือเมื่อเขาต้องการ จะช่วยส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรด้วยการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติ ในสังคมพหุวัฒนธรรม

พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน และพระสุภาพร เตชธโร[๕๐] กล่าวว่า สาธารณ โภคีธรรม หมายถึงการที่ได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยให้ได้ใช้สอยร่วมกันอย่างเท่าเทียม การกระทำนี้เรียกว่า “สาธารณ โภคีธรรม” โดยมีแนวคิดความเป็นมาจากหลักธรรมหนึ่งซึ่งอยู่ในหลักสาราณียธรรม ๖ อันเป็น หมวดธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน และนำมาสู่การก่อให้เกิดความรักและความเคารพ ระหว่างกัน ซึ่งในองค์กรของสันติอโศกนำมาพัฒนาใช้จนเกิดเป็น ระบบ แบบแผนหรือวิถีชีวิต การบริหารจัดการบุคคล กลุ่มองค์กร ให้มีคุณลักษณะพึ่งตนเองได้ สร้างสรรค์ ขยัน อดทน ไม่เอา เปรียบ ตั้งใจเสียสละ จนเกิดความสามารถและความเต็มใจในการทำงาน การกินอยู่เป็นส่วนกลางรวมกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่มีสิทธิส่วนตัวทำอย่างยินดีเต็มใจทำ ทำ เกิดองค์กรเพื่อการแบ่งบันช่วยเหลือผู้อื่นอย่างยั่งยืน

๕. ศีลสามัญญตา

พระสมุห์อมร อมโร (สีดา) และพระครูโฆสิตวัฒนานุกูล[๕๑] กล่าวว่า ศีลสามัญญตา คือ การรักษากฎ กติกา ของสังคมอย่างเคร่งครัด ทั้งกฎของศีลธรรมและกฎหมาย ของบ้านเมือง รู้จักฝึกฝนตนเองเพื่อความสงบสุขอย่างเสมอภาคกันกับผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลังศีลสามัญญตา คือ การรักษากฎกติกาของสังคมอย่างเคร่งครัด ทั้งหมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพ ของบุคคล ไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่ถืออภิสิทธิ์เหนือผู้อื่นทั้งปวง

ณฐา แย้มสรวล[๕๒] กล่าวว่า ศีลสามัญญตา ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบ วินัย มีความสุจริตทั้งทางกาย วาจา มีความประพฤติดีงามต่อกัน ประพฤติตนถูกต้องตามระเบียบ วินัยของบ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ปฏิบัติตามกฎหมายอย่าง เคร่งครัด เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคม ที่เป็นข้อตกลง

---

[๕๐]พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน และพระสุภาพร เตชธโร, “กระบวนการสร้างสาธารณโภคีธรรมขององค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทย,” *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, ๔(๑) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๘๑.

[๕๑]พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ) และคณะ, “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง,” *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*, ๖ (๔) (มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๗๓๔ -๑๗๓๕.

[๕๒]ณฐา แย้มสรวล, “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิ บัติ งานวิ ชาชี พพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” *วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์*, ๑ (๑) (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙): ๕๕.

ยอมรับร่วมกัน ทำตามกฎกติกาของสังคม มีความเสมอภาคส่วนบุคคล ขจัดการ เอารัดเอาเปรียบกันเองของสมาชิกในสังคม ทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข โดยการยึดมั่น ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์กติกาสังคม จะต้องร่วมกันรักษาความยุติธรรม และร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีของสังคมให้ดำรงอยู่สืบไป

๖. ทิฏฐิสามัญญตา

พระปลัดพัทธพงษ์ ธมฺมนนฺโท (สอนแก้ว) และคณะ[๕๓] กล่าวว่า ทิฏฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองที่ต่างกลับมาให้ตรงกันด้วย การยอมรับในเหตุผล พูดจาหาข้อสรุปให้ตรงกัน ไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่แต่เพียง ฝ่ายเดียว ควรยอมรับฟังความคิดของผู้อื่นที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและเป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม รวมถึงการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางหลักพุทธสันติวิธี

พระมหาศุภกิจ สุดสังข์ และคณะ[๕๔] กล่าวว่า ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง มีทิฏฐิ มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่เหมือนกันหรือสอดคล้องกัน ในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีความเห็นความเข้าใจ ความเชื่อมั่นในหลักประชาธิปไตยของสังคม ร่วมกัน เช่น การยอมรับระบอบประชาธิปไตย การเข้าใจเรื่องสิทธิหน้าที่ การเข้าใจเรื่องเสรีภาพ ภราดรภาพ เป็นต้น

ณฐา แย้มสรวล กล่าวว่า ทิฏฐิสามัญญตา คือการคือการมีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนสมาชิกทั้งหลาย ให้ความเคารพ และให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่น มีความเห็นชอบร่วมกัน จะต้อง มีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเป็นหลักอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ ขจัดปัญหาในสังคม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม มี ๖ ประการ ดังนี้ ๑) เมตตากายกรรม คือ การที่ผู้นำชุมชนแสดงออกทางกายอย่างสุภาพ สร้างความประทับใจทางกิริยาอาการ ปฏิบัติต่อคนในชุมชนอย่างรู้กาลเทศะ มีน้ำใจช่วยเหลือด้วยความเต็มใจตั้งใจทุ่มเทปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบอย่างสม่ำเสมอ ๒) เมตตาวจีกรรม คือ ผู้นำชุมชนมีการพูดด้วย เมตตา กล่าวคำที่ก่อให้เกิดไมตรีและเป็นประโยชน์ มีการเสนอแนะหรือทักท้วงต่อคนในชุมชน อย่างสุภาพ ว่ากล่าวสั่งสอนหรือให้คำแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ๓) เมตตามโนกรรม คือ ผู้นำชุมชนยึดถือหลักคุณธรรมทางจิตใจเป็นสำคัญ

---

[๕๓] พระปลัดพัทธพงษ์ ธมฺมนนฺโท (สอนแก้ว) และคณะ, “พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่,” *วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, ๕ (๔) (เมษายน ๒๕๖๓): ๓๗๓

[๕๔] พระมหาศุภกิจ สุดสังข์ภูริวัจน์ รักษ์ธนอนันต์ และธนบดี ฐานะชาลา. “หลักธรรมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชน ในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา,” ใน *การประชุมวิชาการ (PROCEEDINGS) การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๑*, (๑๕ – ๑๖กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑).

มีจิตปรารถนาดีต่อกัน ทำแต่ในสิ่งที่เป็นความดีในด้านของความคิด เปิดใจกว้างและเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ๔) สาธารณโภคี คือ ผู้นำชุมชนปฏิบัติตามหลักการแบ่งปัน แบ่งปันเฉลี่ยผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างเท่าเทียม เป็นธรรมกับทุกฝ่าย สร้างสรรค์ ขยัน อดทน ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ยึดถือผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก นำมาสู่การก่อให้เกิดความรักและความเคารพ ระหว่างกันและกันและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ๕) ศีลสามัญญตา คือ รักษา กฎของศีลธรรม กฎระเบียบของชุมชนจรรยาบรรณของวิชาชีพ และกฎระเบียบของสังคม เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกัน ผู้นำชุมชนมีความประพฤติสุจริต ไม่กระทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสีย ชื่อเสียงของชุมชนของตน ๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ ผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นเป็นไปแนวทางเดียวกันกับคนในชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดมั่นในหลักความถูกต้องสูงสุด

๒.๓.๖ ประโยชน์ของหลักสาราณียธรรม

อัญชฎา พูลทัศฐาน[๕๕] กล่าวว่า หลักสาราณียธรรมในฐานะธรรมที่ใช้สร้างเสริม การปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยแบ่งหลักสาราณียธรรม ๒ ระดับ ดังนี้ ๑) ภราดรภาพ ระดับมโนธรรม เป็นการปฏิบัติทางจิตใจ ต่อกันด้วยเมตตามโนกรรม อันเป็นหลักคุณธรรมทางจิตใจที่สำคัญในพระพุทธศาสนาช่วยลดทอนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเชิงอำนาจ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในระดับจิตใจเบื้องต้น ด้วยการเปลี่ยนแปลงความคิดชั่วร้ายในระดับจิตใจหรือการคิดพยาบาท (พยาปาทสังกัปปะ) และการคิดเบียดเบียน (วิหิงสาสังกัปปะ) ให้เป็นความคิดปรารถนาดี หวังดี ต่อกัน คิดให้อภัย (อพยาปาทสังกัปปะ) และคิดอยากช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (อวิหิงสาสังกัปปะ) ๒) ภราดรภาพ ระดับจริยธรรม เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลกับบุคคลเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์การปฏิบัติในข้อธรรมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่กันเป็นการสร้างสังคมภราดรภาพแนวพุทธด้วยหลักปฏิบัติต่อกันในสังคม ด้วยหลักเมตตาวจีกรรม เมตตากายกรรม สาธารณ โภคี สีลสามัญญตา และทิฏฐิสามัญญตา

พระปลัดบุญมี คุณากโร (โพธิศรีสม)[๕๖] กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ หลักธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลมีความเอื้อเฟื้อ สามัคคี เคารพกันอย่างจริงใจ หรือหลักการพัฒนาบุคคลให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยคุณค่าและประโยชน์ดังกล่าวประชาชนในชุมชนนำ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ๑) ด้านเมตตากายกรรม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่ง

---

[๕๕]อัญชฎา พูลทัศฐาน. (เมษายน ๒๕๖๔). “ปปัญจธรรม: ปัญหาและแนวทางแก้ไขเชิงพุทธบูรณากา,” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ๘ (๔): ๑๘๑.

[๕๖]พระปลัดบุญมี คุรากโร (โพธิศรีสม), “การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์จังหวัดสงขลา,” *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*, ๗ (๔) (กุมภาพันธ์- เมษายน ๒๕๖๓): ๑๓๙ - ๑๔๑.

คั่ง และปลอดภัย ประชาชนในชุมชนมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดมิตรภาพ ความสามัคคี มีการให้เกียรติและเคารพนับถือกัน สร้างสภาวะคุณธรรมชุมชน คือ รู้รักสามัคคี ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และกตัญญูกตเวทิตาคุณ ซึ่งสร้างบรรยากาศทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบไป ๒) ด้านเมตตาวจีกรรม ทำให้ชุมชนมีความน่าเชื่อถือ มีเสน่ห์ ประชาชน มีความรู้รักสามัคคี มีสัจจะจริงใจ ตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนโยน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมใน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ๓) ด้านเมตตามโนกรรม ทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่เป้าหมายตาม วัตถุประสงค์ที่ประชาชนต้องการหรือชุมชนในอุดมคติ ประชาชนในชุมชนคิดสร้างสร้างสรรค์ ส่งผลถึงการเป็นชุมชนที่มีกัลยามิตรที่ดีต่อกัน ๔) ด้านสาธารณ โภคี ทำให้ชุมชนมีความมั่นคง เข็มแข็ง เกิดความยุติธรรม ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุข ๕) ด้านสีลสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบวินัย มีความมั่นคงปลอดภัย น่าเชื่อถือ สร้างความประทับใจให้ผู้พบเห็น ประชาชนในชุมชนมีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่สิทธิพลเมือง เคารพในสิทธิผู้อื่น มีจรรยาบรรณในอาชีพ ง่ายต่อการพัฒนาชุมชนให้พัฒนาอย่างยั่งยืน ๖) ด้านทิฏฐิสามัญญตา ทำให้ชุมชนมีความเป็นเอกภาพทางด้านความคิดเห็น ปราศจากความขัดแย้ง ทางความคิด มีความเห็นร่วมกันในทางสร้างสรรค์ ประชาชนในชุมชนมีความเห็นที่ถูกและตรง มีทัศนคติที่ดีต่อกัน รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับมุมมองทางความคิดเข้าหากัน อยู่ร่วมกัน ได้อย่างดี

นงลักษณ์ ลักษณะโภคิน[๕๗] กล่าวว่า การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ก็เหมือนการยึดปฏิบัติในหลักสามัคคีไปพร้อมด้วยกัน สามัคคีเป็นผลสืบเนื่องจากการที่สังคมชุมชนองค์กรที่ต้องอยู่ร่วมกันมีท่าทีการแสดงออกและพฤติกรรมอย่างสร้างสรรค์ ตั้งเมตตา ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมงานด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการ สุภาพ บอกแจ้งสิ่งที่เป็น ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่ง ที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน แบ่งปันเฉลี่ยเจือจานให้ได้ มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้ เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ มีความเห็นชอบในข้อตกลง ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญร่วมกัน จะต้องคิดถึงกันด้วยการมอง โลกในแง่ดี ต้องระลึกถึงกันหรือปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตาต่อกันหลักสาราณียธรรมเป็นหลักการอยู่ร่วมด้วยสามัคคี ทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพใช้ได้ทุกสถานะ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

---

[๕๗]นงลักษณ์ ลักษณะโภคิณ, “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สันติศึกษา). พระนครศรีอยุธยา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑.

พระปลัดวรรธนา ญาณวโร (สุวรรณเพ็ง) และคณะ[๕๘] กล่าวว่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักพื้นฐานของชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย เป็นหลักเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฏฐิ ดังนั้นจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา เพราะเป็นสถานที่สำคัญในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ให้แก่นักเรียนทุกคน หากผู้บริหารประเทศ นักธุรกิจ และนักการเมือง มีคุณธรรม จริยธรรม ย่อมนำให้บ้านเมืองรุ่งเรืองและประชาชนในสังคม สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ผู้บริหารโรงเรียนควรนำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้โดยเฉพาะในยุคสังคมปัจจุบันที่มีแต่ความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความสามัคคี และการสร้าง สัมพันธไมตรีกับเพื่อนร่วมงาน สมาชิกในหมู่คณะ และพี่น้องในครอบครัว ไม่ว่าองค์กรใดก็ตาม การใช้หลักธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หรือที่เรียกว่า “สาราณียธรรม ๖” (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึก ถึงกันธรรมที่ทาให้เกิดความสามัคคี) มาเป็นหลักปฏิบัติ จะได้รับประโยชน์อย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมในฐานะธรรมที่ใช้เสริมสร้างชุมชนสันติสุขด้วย พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นหลักเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสุข ของคนในสังคม จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในชุมชน และ จากประโยชน์ดังกล่าว หลักสาราณียธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง มีความน่าเชื่อถือ ประชากรในชุมชน มีเสรีภาพ ภารดรภาพในการอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดมิตรภาพ ความรักความสามัคคี ประชากรในชุมชน มีความรู้รักสามัคคี มีสัจจะ จริงใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เกิดความเป็นระเบียบวินัยมีความเป็นเอกภาพทางด้านความคิดเห็น มีความเห็นร่วมกันในทางสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกัน

สาราณียธรรม ๖ เป็นเหมือนมนต์เสน่ห์หา ที่เป็นหลักแห่งความธรรมเป็นไปเพื่อความระลึกถึงกันและกัน ธรรมเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความรู้สึกดีให้เกิดขึ้นต่อกัน จนก่อเป็นความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การที่หมู่คณะหรือสังคมเกิดความแต่แยก มีปัญหาวุ่นวาย ช่วยเกื้อกูลช่วยเหลือร่วมสร้างสรรค์ประสานสังคมให้ดีงามมีเอกภาพ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน เพื่อเป็นไปการสงเคราะห์กัน หลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข หรือเรียกอีกอย่าง หลักธรรมแห่งการปกครอง ครองในธรรม ครองในใจ เป็นเครื่องขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรักและระลึกถึงซึ่งกันและกัน สามารถเอาไปใช้ในระดับตั้งครอบครับถึงระดับสังคมขนาดกว้าง

---

[๕๘]พระปลัดวรรธนา ญาณวโร(สุวรรณเพ็ง)และคณะ, “การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนโดยใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์,” *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, ๖ (๔) (ตุลาคม -ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๔๕-๑๕๐.

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานของตำบลค่ายบกหวาน

ในการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำไปสู่ผลของการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” มีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของชุมชนค่ายบกหวาน

ในอดีตตำบลค่ายบกหวานเป็นศูนย์ที่ตั้งรวมพลทหารสมัยเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปี ก่อนในครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี หรือเมื่อ ๑๙๒ ปีที่ผ่านมา เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ได้ยกทัพมากวาดล้างหัวเมืองประเทศสยามรวมไปถึง “ชุมชนบกหวาน” จังหวัดหนองคายในปัจจุบันซึ่งขณะนั้น “เจ้าพระยาราชสุภาวดี (เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) พร้อมด้วยหลวงพิพิธ (ม่วง) ซึ่งเป็นน้องชาย ได้นำทัพมาตั้ง ณ ชุมชนบกหวานหรือ ที่ “ค่ายบกหวาน” และได้สู้รบตะลุมบอนกันกับกองทัพเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทร์ จนกองทัพเจ้าอนุวงศ์พ่ายแพ้ ถอยทัพกลับไปตั้งมั่นที่เมืองเวียงจันทน์ ส่วนหลวงพิพิธ (ม่วง) ได้สละชีพในระหว่างสงคราม เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองหนองคาย ต้นตระกูล “สิงหเสนี” ในเวลาต่อมา ชาวบ้านชุมชนค่ายบกหวานจึงได้จัดงานรำลึก ตำนานวีระชน “ค่ายบกหวาน” ขึ้นเพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง ได้รำลึกถึงความกล้าหาญของเหล่าทหารหาญ เหล่าแม่ทัพ ผู้เสียสละเลือดเนื้อ เพื่อประเทศชาติ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ผู้ครองนครเวียงจันทน์ ได้ตั้งตัวเป็นกบฏ ยกกองทัพผ่านหัวเมืองรายทางมาจนถึงนครราชสีมา ทางกรุงเทพฯ ได้วอธรรมา (บุญมา) ยกกองทัพมาจากเมืองโปรดให้เจ้าพระยาราชสุภาวดี (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพมาปราบ โดยมีท้าวสุยโสธร และ พระยาเชียงสา มาช่วยเป็นกำลังสำคัญ ในที่สุดสามารถจับตัวเจ้าอนุวงศ์ไปกรุงเทพฯ จนสำเร็จและได้พระราชทานบำเหน็จ ล่วงมาถึง ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๓๗๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสุวอธรรมา (บุญมา) เป็นพระปทุมเทวาภิบาล ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหนองคายคนแรก และให้เมืองเวียงจันทน์ขึ้นตรงต่อเมืองหนองคาย ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๔ ภายหลังกบฏฮ่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอประจักษ์ศิลปาคม เป็นข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลลาวพวน ตั้งที่ทำการมณฑลอยู่ที่เมืองหนองคาย ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๓๖ ไทยเสียดินแดน ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส และได้ระบุในสัญญาว่าห้ามมิให้ไทยตั้งหรือนำกองทัพทหารอยู่ในเขต ๒๕ กิโลเมตร จากชายแดน กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมจึงทรงย้ายที่ทำการมณฑล ฯ ไปอยู่บริเวณบ้านเดื่อหมากแข้ง และตั้งเป็นมณฑลอุดรธานี ต่อมาในปี พุทธศักราช ๒๔๕๗ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ได้โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชบัญญัติปกครองพื้นที่ขึ้นโดยให้ยกเลิกระบอบเจ้าปกครองทั่วประเทศ ในวันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๘ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งสถาปนาเมืองข้าหลวงปกครอง ซึ่งต่อมาเรียกว่า

ผู้ว่าราชการจังหวัดและในปี พุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ ดั้งนั้นจึงได้ว่า “ค่ายบกหวาน” มีชื่อย่อเรียกอีกอย่างว่า (ค่ายปราบจีนฮ่อ) จากนั้นก่อตั้งเป็นตำบล ซึ่งเป็นตำบลเดียวในประเทศไทยที่ มีคำว่าย่อหน้าว่า ค่าย นำหน้าชื่อ[๕๙]

ประชากร: ปัจจุบันชุมชนค่ายบกหวานมีประชากรประมาณ ๖๙๕ คน และจำนวนครัวเรือน ประมาณ ๒๓๓ ครัวเรือน

ที่ตั้งชมชนค่ายบกหวาน: ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของชุมชนมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๗๐ เมตร มีความลาดเอียงเล็กน้อย ทางด้านเหนือของตำบลเป็นพื้นที่มีความลาดชัน ๒.๖% หน้าดินมีลูกรังปะปน ทางตอนกลางของตำบลพื้นที่ราบเรียบ มีความลาดชัน ๑% ดินเก็บความชื้นได้น้อย และพื้นที่ตอนกลางฝั่งตอนตะวันออกดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง มีปัญหาน้ำท่วมเพราะเป็นที่ราบ มีความลาดชัน ๐.๒% เนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายมีความอุดมสมบูรณ์น้อย

ขอบเขตพื้นที่ชุมชน: ชุมชนค่ายบกหวาน มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองหนองคายประมาณ ๑๑ กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ ๔๘ ตารางกิโลเมตร

- ทิศเหนือ ติดพื้นที่เทศบาลตำบลโพธิ์ชัย, เทศบาลตำบลวัดธาตุ, และตำบลหนองกอมเกาะติดแม่น้ำโขงอันเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว
- ทิศใต้ ติดพื้นที่เทศบาลตำบลโพนสว่าง, อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- ทิศตะวันออก ติดพื้นที่ตำบลจอมศรี, อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี
- ทิศตะวันตก ติดพื้นที่ตำบลพระธาตุบังพวน, อำเภอเมืองหนองคาย และตำบลสระใครอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

การคมนาคมเข้าสู่ชุมชน: วิธีเดินทางเข้าสู่ที่ตั้งชุมชนค่ายบกหวาน ถ้าเดินทางมาจากจังหวัดแยกได้อุดรธานีใช้เส้นทางถนนมิตรภาพ อุดรธานี - หนองคาย ถึงสี่แยกไฟแดงหนองสองห้องเลี้ยวขวาตามทางแยกมาอีก ๒.๕ กิโลเมตร ถึงที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน ตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือ ถ้าเดินทางมาจากจังหวัดหนองคาย ใช้เส้นทางถนนมิตรภาพ หนองคาย – อุดรธานี ห่างจากจังหวัดหนองคาย ๑๒ กิโลเมตร ถึงสี่แยกไฟแดงหนองสองห้องเลี้ยวซ้ายทางแยกมาอีก ๒.๕ กิโลเมตร ถึงที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวานตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือเดินทางเข้าชุมชนอีก ๓๐๐ เมตร ถึงจุดมุ่งหมายเข้าสู่ชุมชนค่ายบกหวาน[๖๐]

---

[๕๙]กองทุนสืบสานงานบุญสกุลสิงหเสนี, *ตำนานศึกค่ายบกหวาน*, [สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]. https://shorturl.asia/A4pGz.

[๖๐]เทศบาลตำบลหนองสองห้อง, *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน*, [สืบค้นเมื่อ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๕]. https://shorturl.asia/wCFEL.

๒.๔.๒ สภาพทางสังคมและวิถีชีวิตของชุมชนคายบกหวาน

สภาพทั่วไปของชุมชน: สภาพทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของชุมชนมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๗๐ เมตร มีความลาดเอียงเล็กน้อย ทางด้านเหนือของตำบลเป็นพื้นที่มีความลาดชัน ๒.๖% หน้าดินมีลูกรังปะปน ทางตอนกลางของตำบลพื้นที่ราบเรียบ มีความลาดชัน ๑% ดินเก็บความชื้นได้น้อย และพื้นที่ตอนกลางฝั่งตอนตะวันออกดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง มีปัญหาน้ำท่วมเพราะเป็นที่ราบ มีความลาดชัน ๐.๒ เนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายมีความอุดมสมบูรณ์น้อย มีเนื้อที่โดยประมาณ ๔๘ ตารางกิโลเมตร

- ฤดูฝน อยู่ในช่วง เดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกมาก
- ฤดูหนาว อยู่ช่วง เดือนพฤศจิกายน - เดือนมกราคม อุณหภูมิอยู่ระหว่าง ๑๐-๒๐ องศาเซลเซียส
- ฤดูร้อน อยู่ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนเมษายน อุณหภูมิสูงประมาณ ๓๗-๔๐ องศาเซลเซียสเหมาะแก่การทำนาและการเกษตร [๖๑]

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน: พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบเรียบตามแนวขนานคลองน้ำ มีความลาดชันเล็กน้อย จึงเป็นพื้นที่เหมาะกับทำนาข้าวและการเกษตร

สภาพทางสังคมและวิถีชีวิต: ชุมชนค่ายบกหวานมีความหลากหลายชาติพันธุ์ทั้ง เช่น คนไทยเชื้อสายจีน ลาวพวน ญวน ฯลฯ ส่วนใหญ่ทำนาข้าวและการเกษตรเป็นอาชีพหลักและจากการค้าขาย จากการจักสานเป็นอาชีพเสริม มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สร้างรายได้และเลี้ยงชีพภายในครอบครัว การอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างและความหลากหลาย

ศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน: ชุมชนค่ายบกหวานมีจุดศูนย์รวมของชุมชน คือ วัดศรีบัวบาน ซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมภายในชุมชน พุทธศาสนา และ วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนค่ายบกหวานเป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมทางด้านศาสนาซึ่งคนส่วนมากภายในชุมชนนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก คนภายในชุมชนจะมีความเคารพเลื่อมใสของพระเกจิชื่อดัง (หลวงปู่ชาลี อตฺคุตโต) ซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีบัวบานทำให้คนภายในชุมชน และภายนอกเข้ามากราบสักการะขอพรไม่เว้นวัน และชุมชนค่ายบกหวานจะเป็นที่พักอาศัยและพื้นที่ทำนาและการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากชุมชนมีการขยายตัวทั้งทางด้านเศษฐกิจทำให้ด้านประชากรที่มาจากต่างพื้นที่เข้ามาใช้แรงงาน เพิ่มขึ้นในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะมาช่วยกันตามวาระของแต่ละคน

๒.๔.๓ สภาพเศรษฐกิจของชุมชนค่ายบกหวาน

ตำบลค่ายบกหวานมีชื่อเสียงด้านผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง OTOP ประจำตำบล เช่น หวดนึ่งข้าว มวยหนึ่งข้าว กระติบข้าวเหนียว ชุมชนค่ายบกหวาน เนื่องจากได้รับการส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอาชีพเสริมทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และสร้างรายได้ จากการทำ

---

[๖๑]องค์การบริหารส่วนตำบลบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน, [สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕]. https://khaibokwan.go.th/public/.

อาชีพเสริม ภูมิปัญญาคนอีสานนิยมในการบริโภคข้าวเหนียวกันมานาน มีอุปกรณ์ในครัวเรือนที่ใช้ในการนึ่ง บรรจุ ข้าวเหนียวให้มีความเหนียวนุ่ม ร้อนอยู่ได้นาน ผ่านการคิดใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการจัดทำอุปกรณ์เหล่านี้ขึ้นมาใช้งานในชีวิตประจำวัน ที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ในปัจจุบันยังไม่สามารถเข้ามาทดแทนได้ เช่น ก่องข้าว กระติบข้าวเหนียว แต่อุปกรณ์บางชิ้นก็เริ่มสูญหายไปตามยุคสมัย เพราะวัสดุในการจัดทำหายาก ราคาแพงขึ้น หรือใช้เวลานานในการทำอย่างเช่น โบมส่ายข้าว ไม้ค้อนด้าม ก็แทนที่ด้วยกระด้งไม้ไผ่และถาดสังกะสีในปัจจุบัน แต่ยังมีอุปกรณ์อีกชิ้นหนึ่งที่ยังคงอยู่และใช้งานในปัจจุบัน คือ หวด มวยนึ่งข้าวเหนียว และมีผลิตภัณฑ์อื่นๆ ทางการเกษตรตามฤดูกาล

พระณเดช ปคุโณ (สมบูรณ์พร้อม)[๖๒] “ได้ทำการวิจัย แนวทางพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของประชาชนชุมชน OTOP ค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” พบว่าปัญหาด้านการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพชีวิต ปัญหาในเบื้องต้นน่าจะเป็นปัญหาเหล่านี้ เช่น การขาดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ออกกำลังกายในชุมชน เด็กและเยาวชนในชุมชนขาดแคลนทุนการศึกษา ประชากรแฝงจำนวนมาก ทำให้เกิดการขาดสำนึกรักถิ่น ขาดความร่วมมือในการพัฒนา สภาพครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่นในครอบครัวมีคนยากจนมากอาชีพส่วนใหญ่รับจ้าง รายได้เฉลี่ยน้อย เป็นต้น การดำเนินชีวิตประชาชนขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในทางพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนมากมายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิผล มีคำสอนที่สอดคล้องหรือเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตในทุกระดับชั้นและคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องการให้บริการนั้นในทางพุทธศาสนามีคำสอนหมวดหนึ่งที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

๑. ทาน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดจาแบบเป็นมิตรไมตรีต่อกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูด ให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยา ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

---

[๖๒] พระณเดช ปคุโณ (สมบูรณ์พร้อม), “แนวทางพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของประชาชนชุมชน OTOP ค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๕, หน้า ๒

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

เอกลักษณ์ของชุมชน: ดังกล่าวไปแล้วว่า ตำบลค่ายบกหวานนั้นมีหลายหลายชาติพันธุ์ทั้งมีสินค้าพื้นเมือง เป็นอาชีพเสริม มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สร้างรายได้และเลี้ยงชีพภายในครอบครัว จึงมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่สอดคล้องต่อการทำภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากชุมชนหมู่บ้านหรือตำบล ลักษณะของวันสำคัญ เช่น วันแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (วันพระ) แต่ละบ้านจะทำขันธ์ดอกไม้ (ขันธ์ ๕) ธูป เทียน มากราบไหว้บูชาขอขมาองค์พระธาตุหลวงปู่ที่วัดศรีบัวบาน และขอขมาอัฐิธาตุบรรพบุรุษตามประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติกันมา เพราะผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจควบคู่กันไปด้วย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

อภินันท์ จันตะนี[๖๓] วิจัยเรื่อง “พุทธรัฐศาสตร์สำหรับส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง” ผลวิจัยพลว่า หลักพุทธธรรมสำหรับการส่งเสริมความมั่นคงของพลเมืองคือสังคหวัตถุ ๔ เป็นการบำรุงธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมคนดีมีความประพฤติดี ส่งเสริมอาชีพสุจริตแก่ประชาชน และการพูดจาปราศรัยให้ไพรเราะมีเหตุผลและประโยชน์ สาราณียธรรม ๖ คือการช่วยเหลือกิจการของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี ส่วนหนทางสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ของบุคคลทั้งปวงและส่งเสริมความมั่นคงให้กับประชาชนพลเมือง ซึ่งต้องปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ คือ ความดำริชอบ เจรจาชอบ ทำงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ มีความเพียรชอบ ระลึกชอบและตั้งใจสอบ นาถกรณกรรม ๑๐ คือเป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวาง อัตถะ ๓ เป็นประโยชน์ในปัจจุบันซึ่งผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ ผู้นั้นย่อได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน คุณธรรม ๓ เป็นผู้มีความเคารพซึ่งกันและกัน สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมที่งตั้งแห่งการวงเคราะห์กัน และธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เป็นหลักปกครองใจคน อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางการเรียน การทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคลาย โดยการมีใจรักและศัทธาในสิ่งที่ทำ เมื่อศรัทธาจะนำมาซึ่งมุ่งมั่นทำ

---

[๖๓] อภินันท์ จันตะนี, “พุทธรัฐศาสตร์สำหรับส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง”, *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑): ๒๘๘.

ทุกอย่างให้ได้มาซึ่งที่ตนศรัทธา พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมผู้บริหารที่มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

พระมหาสุริยะ มทฺทโว[๖๔] วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความผูกพันต่อองค์กรโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ๒. ปัจจัยที่ส่งต่อความผูกพันต่อองค์กร พบว่า การสร้างความผูกพันต่อองค์กรและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานผ่านหลักสาราณียธรรม ๖ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรโดยรวมได้ร้อยละ ๖๘ และ ๓. รูปแบบการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กร พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมีปัจจัยพื้นฐาน ๒ อย่าง คือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและการสร้างความผูกพันต่อองค์กร โดยประยุกต์หลักสาราณียธรรม ๖ มาใช้เพื่อเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดความผูกพันต่อองค์ของบุคลากรมากยิ่งขึ้น

พระมหานำเกียรติ วิสุทฺโธ (ทองทวี)[๖๕] วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ตามหลักสาราณียธรรม ๖” ผลวิจัยพบว่า การบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ตามหลักสาราณียธรรม ๖ โดยเน้น ๖ ด้านคือ ๑) ด้านเมตตากายกรรม เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนให้ความสำคัญด้านลดความขัดแย้งในครอบครัวและชุมชน ๒) ด้านเมตตาวจีกรรม เป็นการร่วมรณรงค์การใช้วาจาสุภาพต่อกันภายในชุมชน ๓) ด้านเมตตามโนกรรม เสริมสร้างการผูกมิรตภาพที่ดีต่อกันภายในชุมชน ๔) ด้านสาธารณโภคี เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลสาราณูปโภคในชุมชนอย่างดี อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม และมีความคุ้มค่า ๕) ด้านสีลสามัญญตา คนในชุมชนร่วมรณรงค์ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม ๖) ด้านทิฏฐิสามัญญตา เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนรณรงค์สร้างความสามัคคีปรองดองกันภายในชุมชน

สุพัตรา เจริญนา[๖๖] บทความนี้เป็นการนำเสนอ “กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรมสำหรับสถานศึกษาในยุคดิสรัปชั่น” พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มุ่งพัฒนาการศึกษาให้แก่เยาวชนของชาติประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย ถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งในสังคมจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความ

---

[๖๔]พระมหาสุริยะ มทฺทโว, “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา”, *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน -มิถุนายน ๒๕๖๔): ๒๖๓-๒๗๖.

[๖๕]พระมหานำเกียรติ วิสุทฺโธ (ทองทวี). “การบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ตามหลักสาราณียธรรม ๖”, *วารสารบัณฑิตศึกษา* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๔): ๑๗.

[๖๖]สุพัตรา เจริญนา. “กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรมสำหรับสถานศึกษาในยุคดิสรัปชั่น”, *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม–สิงหาคม ๒๕๖๖): ๑๓๒-๑๔๕

ขัดแย้งได้ เมื่อเทคโนโลยีมีผลต่อการดำเนินชีวิตย่อมส่งผลให้จิตใจของบุคลากรถดถอยลงจึงอาจก่อเกิดเป็นชนวนในความขัดแย้งเกิดขึ้น หากสามารถเข้าใจบทบาทรู้เทคนิควิธีสามารถใช้วิธีการแก้ไขอย่างเหมาะสมให้เหมาะกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตั้งอยู่บน ความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง มีคุณธรรมจริยธรรมและยอมรับเหตุผลในการแก้ไขความขัดแย้งนั้นด้วยกันทุกฝ่ายโดยปราศจากเงื่อนไข ระหว่างบุคคล ระหว่างองค์กรด้วยกันจึงต้องรู้ความหมายความขัดแย้ง สาเหตุที่เกิดตลอดจนผลกระทบ โดยพิจารณาจากทักษะการบริหารความขัดแย้งได้กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้ง ๕ กลยุทธ์สำคัญคือ ๑) กลยุทธ์การหลีกเลี่ยง ๒) กลยุทธ์ชิงความได้เปรียบ ๓) กลยุทธ์ปรองดอง ๔) กลยุทธ์ความร่วมมือ ๕) กลยุทธ์ประนีประนอม กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งดังกล่าวสามารถนำมาบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือ หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความ เคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกัน มี ๖ อย่าง ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา สารานียธรรมทั้ง ๖ ข้อ เสมือนบัญญัติ ๖ ประการเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข สงบสุข และทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะท่ามกลางกระแสโลกที่หมุนไปในยุคดิสรัปชั่น (Disruption)

พระสมุห์อมร อมโร สีดำ และคณะ[๖๗] วิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง” ผลการวิจัยพบว่า หลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่เคารพกันกัน เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่ทะเลาะวิวาท สามารถสรุปได้ เป็น 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คิด พูด ทำ ด้วยเมตตา มาจาก สาราณียธรรม 3 ข้อ คือ เมตตากายกรรม (ทำด้วยเมตตา) เมตตาวจีกรรม (พูดด้วยเมตตา) และเมตตามโนกรรม (คิดด้วยเมตตา) ประการที่สอง ในการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตรงกับสาราณียธรรมข้อ สาธารณโภคี (แบ่งปันให้เท่าเทียมกัน) ประการที่สาม ในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นที่ว่า “การที่ทุกคนประพฤติตนอยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน” ตรงกับ สาราณียธรรมข้อ สีลสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) ประการที่สี่ ในการมีส่วนร่วมของชุมชน นั้นที่ว่า “การที่ต่างคนต่างพยายามปรับความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องลงรอยเดียวกัน” ตรงกับสาราณียธรรมข้อ ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นลงรอยกัน)

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สรุปผลว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนคิดริเริ่มจัดทำเป็นกิจกรรมหรือโครงการ เช่น กิจกรรมพัฒนาวัด โรงเรียน โครงการชุมชนรักษ์ป่าต้นน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม เพราะว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพ

---

[๖๗]พระสมุห์อมร อมโร สีดำ และคณะ, “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง”. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๗๒๖-๑๗๔๒.

ปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง นั้นเริ่มมาจากสถาบันทางสังคม คือ ครอบครัวที่ช่วยอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การแต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิธีปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม สถาบันศาสนา ทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกในสังคมศาสนาเป็นสิ่งยึดถือและใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนา เป็นตัวเชื่อมหลักระหว่างผู้คนในชุมชนและศาสนา ผู้นำของสงฆ์ เป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อสมาชิกในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดหรือองค์กรต่าง ๆ ผ่านวิธีการเผยแผ่

สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ[๖๘] บทความนี้เป็นการนำเสนอ “พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ” พบว่า บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา พหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด เชื้อชาติใด คนเหล่านี้ล้วนเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในโลกเดียวกัน หลักสาราณียธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์หรือคนในชุมชนระลึกถึงกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หลักการที่กล่าวนี้ประกอบด้วย (๑) มีเมตตากายกรรม คือ การแสดงไมตรีและความหวังดีต่อคนรอบข้าง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) มีเมตตาวจีกรรม คือ การพูดจากันด้วยจิตที่ห่วงใย แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๓) มีเมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน (๔) มีสาธารณโภคี คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันที่ได้มาโดยชอบธรรม (๕) มีสีลสามัญญตา คือ การมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมร่วมกัน และ (๖) มีทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ ดังนั้น พหุวัฒนธรรม จึงหมายถึงการยอมรับต่อวิถีชีวิตของชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เกื้อกูลกันและกันของชุมชน ตามหลักความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือและวิถีปฏิบัติที่ตนยึดมั่น เคารพศรัทธาที่มีมาแต่บรรพบุรุษ

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกผลวิจัยข้างต้นพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการเข้าใจและพิจารณาเหตุและผลของความเป็นจริงที่จับต้องได้และแนวทางของการดำชีวิต สาเหตุของปัญหา ความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหา และแนวทางของการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างไม่มีปัญหาด้วยความเข้าใจทุกขั้นตอน ในหลักพุทธธรรมเป็นความเข้าใจที่มาจากการพิจารณาไตร่ตรองตลอดจนการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มิใช่จากความเชื่อในธรรมเนียมที่มีมาแต่โบราณ หรือเชื่อในตำรา หรือเชื่อในบุคคล หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเน้นการสร้างความเข้าใจเป็นพื้นฐาน

---

[๖๘]สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ, “พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ”, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๕ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕).

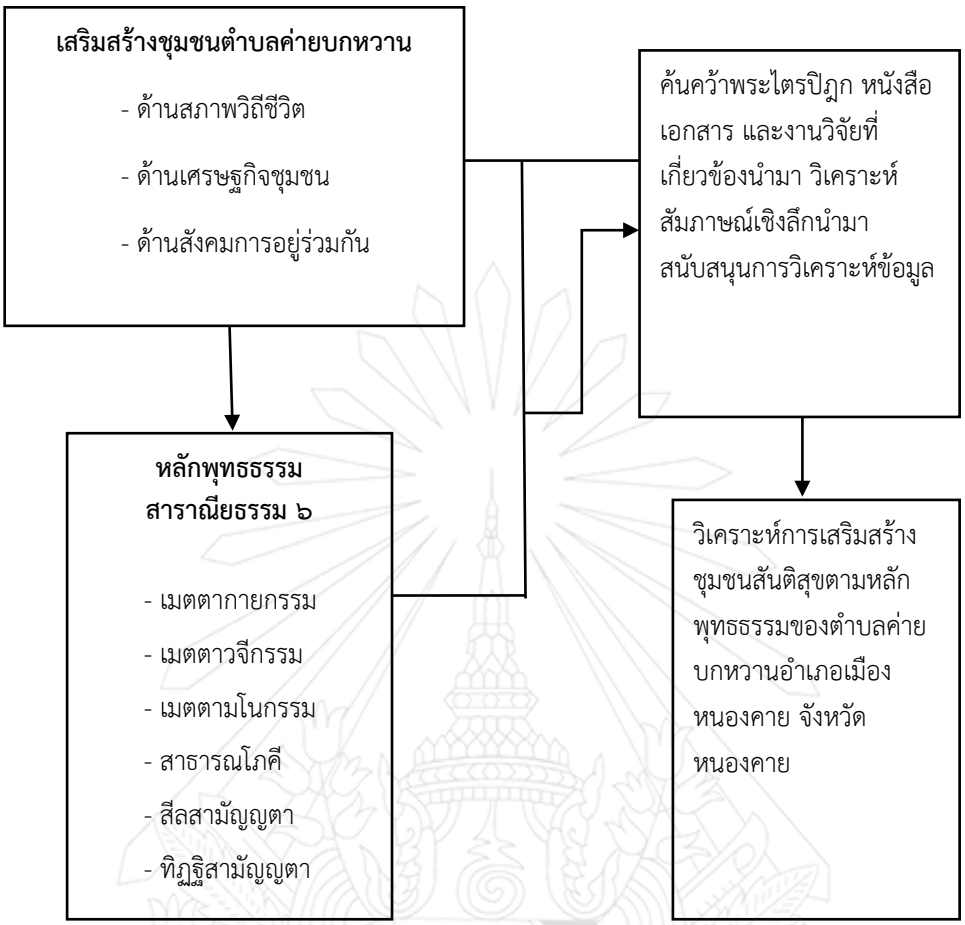
ตั้งแต่ตอนต้นนั้นก่อให้เกิดผลดีหลายประการ ดังนี้ เช่น หลักสาราณียธรรม ข้อที่ (๕) สีลสามัญญตา ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวศีล ศีลเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันภายในสังคมเป็นจริยธรรมที่ต้องปลูกฝังระดับแรกและสร้างสรรค์เป็นลำดับแรก เพราะวินัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นอย่าง วินัยเป็นมาตรการควบคุมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เป็นเครื่องชี้ความถูกต้องทั้งส่วนตัวและหมู่คณะของการอยู่ร่วมกันความรับผิดชอบ คือความตั้งใจต่อหน้าที่ปฏิบัติที่ต่อตนเองและผู้อื่นที่ถูกต้องให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและเสร็จสิ้นด้วยดีไม่ให้เกิดความผิดพลาด

หลักสาราณียธรรม ข้อที่ (๑) ว่าด้วยเมตตากายกรรม คือจุดเริ่มต้นของการเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้เกิดขึ้นในสังคมทั้งทางวัตถุและจิตใจอำนาจหน้าที่แสดงให้เห็นถึงการมีเสถียรภาพทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งและมีความซื่อสัตย์ ประกอบด้วย ความซื่อตรง ความจริงใจ ความตรงไปตรงมานำไปสู่ความราบรื่นทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ความมีเมตตา ประกอบด้วย ความรัก ความปรารถนาดี ความนับถือร่วมถึงการช่วยเหลือให้อภัย การเอาใจมุ่งสร้างสันติสุขเกิดขึ้นอย่างกว้างขว้างและมั่นคงความสามัคคีประกอบ ด้วยการรวมใจรวมกำลังในการเสริมสร้างความชอบธรรมทุกกรณีโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อกัน ไม่ถือเอาแพ้เอาชนะเป็นเรื่องที่สำคัญทำให้มีหลักการยึดหลักทางพุทธศาสนา เป็นเครื่องคุ้มครองชีวิตจิตใจให้เกิดการสงบเรียบร้อย ความดีงามและการมีสถานภาพที่น่าเชื่อถือไว้วางใจในสังคม พุทธศาสนามุ่งให้คนช่วยตนเองด้วยสติปัญญา มุ่งประพฤติความดี ละเว้นชั่ว และพัฒนาด้วยการเสริมสร้างจิตใจให้บริสุทธิ์ โปร่งใส

จากการศึกษาทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาช่วยอธิบายบริบทของชุมชนค่ายบกหวานโดยใช้กรอบแนวคิดตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักสาราณียธรรม ๖ เพื่อสะท้อนให้เห็นบริบทการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมว่ามีรูปแบบแนวทางการพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนสันติสุขอย่างไรหลักสาราณียธรรม ๖ จะสะท้อนให้เห็นมิติ ทางด้านสภาพวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาและเป็นต้นแบบของสังคมอื่น ๆ สืบไป

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์มาสร้างเป็นกรอบ แนวคิดในการวิจัยได้ดังแผน ภาพที่ ๑.๑ ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ แผนภาพแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓
การดำเนินวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวานอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” มีระเบียบวิธีดำเนินการวิจัยที่มุ่งวิเคราะห์ผลของการศึกษา โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Qualitative Field Research) ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับแนวทาง การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมของตำบลค่ายบกหวาน ดำรงชีวิตอย่างโดยปกติสุขนำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาคุณภาชีวิตของชุมชนค่ายบกหวานแล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบกับการสังเกตการณ์ อย่างไม่มีส่วนร่วม เพื่อสังเคราะห์หาวิธีการประยุกต์ใช้หลัก การการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม โดยมีขั้นตอนที่จะอธิบายในลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๒ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักประชากรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชมชุนและรวมถึงพระสงฆ์ ประชากรในชุมชนค่ายบกหวาน กลุ่มสมาชิกสหกรณ์ชุมชนค่ายบกหวาน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด จำนวน ๑๒ ท่าน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม โดยผู้วิจัยคัดเลือกบุคคลเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการ คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยจะมีการ ระบุจำนวนคนในแต่ละกลุ่มและรายชื่อรายบุคคลที่ชัดเจน ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติสำคัญ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้นำชมชุน	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๒ ผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๓ ปราชญ์ขาวบ้าน	จำนวน ๓ คน
กลุ่มที่ ๔ กลุ่มประชากร	จำนวน ๓ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย และวิธีการสร้างเครื่องมือวิจัย การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๑ แบบสัมภาษณ์ (Interviews)

ในการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นแล้วนำมาตีความ โดยจะใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อหาคำตอบเรื่องวิจัย การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.๓.๒ วิธีสร้างเครื่องมือวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับต่อไปนี้

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

๒) ดำเนินการกำหนดกรอบกระบวนการในการศึกษา และกรอบเครื่องมือการวิจัย เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับข้อเสนอแนะ

๓) จัดทำเครื่องมือในการวิจัยตามกรอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตามวิธีดำเนินการวิจัย

๔) นำเครื่องมือที่ได้ไปปรึกษาขอคำเสนอแนะกับผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาแก้ไขตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้เนื้อหาเกิดความสมบูรณ์ครบถ้วนและเที่ยงตรง

๕) นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญ ไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณา ตรวจทาน และให้ความเห็นชอบ

๓.๔ พื้นที่การวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยแบ่งพื้นที่การศึกษาดังนี้

ขอบเขตพื้นที่ชุมชน: ชุมชนค่ายบกหวาน มีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองหนองคาย ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ ๔๘ ตารางกิโลเมตร

- ทิศเหนือ ติดพื้นที่เทศบาลตำบลโพธิ์ชัย, เทศบาลตำบลวัดธาตุ, และตำบลหนองกอมเกาะติดแม่น้ำโขงอันเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว

- ทิศใต้ ติดพื้นที่เทศบาลตำบลโพนสว่าง, อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- ทิศตะวันออก ติดพื้นที่ตำบลจอมศรี, อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี
- ทิศตะวันตก ติดพื้นที่ตำบลพระธาตุบังพวน, อำเภอเมืองหนองคาย และตำบลสระใคร อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของชุมชนมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๗๐ เมตร มีความลาดเอียงเล็กน้อย ทางด้านเหนือของตำบลเป็นพื้นที่มีความลาดชัน ๒.๖% หน้าดินมีลูกรังปะปน ทางตอนกลางของตำบลพื้นที่ราบเรียบ มีความลาดชัน ๑% ดินเก็บความชื้นได้น้อย และพื้นที่ตอนกลางฝั่งตอนตะวันออกดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง มีปัญหาน้ำท่วมเพราะเป็นที่ราบ มีความลาดชัน ๐.๒% เนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายมีความอุดมสมบูรณ์น้อย ชุมชนค่ายบกหวานมีความหลากหลายชาติพันธุ์ทั้ง เช่น คนไทยเชื้อสายจีน ลาวพวน ญวน ฯลฯ ส่วนใหญ่ทำนาข้าวและการเกษตรเป็นอาชีพหลักและจากการค้าขาย จับกลุ่มจักสานเป็นอาชีพเสริม มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สร้างรายได้และเลี้ยงชีพภายในครอบครัว การอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งต่างก็เคารพกันและร่วมกิจกรรมตามประเพณีในโอกาสต่าง ๆ ต่างตามวาระของตน เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อที่จะให้เกิดความผาสุกภายในชุมชนเชื่อมความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สร้างความเข้าใจเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวสร้างความสัมพันธ์คนในชุมชนให้เกิดความสามัคคี โดยปราศจากการแบ่งพวกแบ่งกลุ่มหรือพวกพ้องค่านิยมแต่อย่างใด ชุมชนค่ายบกหวานจึงจัดเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมผสมปนเปกันและปรับตัวไปตามยุคตามสมัยของชุมชน พื้นที่ชุมชนค่ายบกหวานไม่ห่างจากตัวจังหวัดมาก การสัญจรไปมาสะดวก ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนมีความปรับตัวไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม (Qualitative Field Research) โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือตำราที่เกี่ยวข้องการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ทั้งนี้จะดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์บุคคล มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยจะศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ทั้งส่วนในที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนค่ายบกหวานไม่ว่าจะเป็นเชื่อชาติ ศาสนา วัฒธรรม ภาษา เป็นต้น

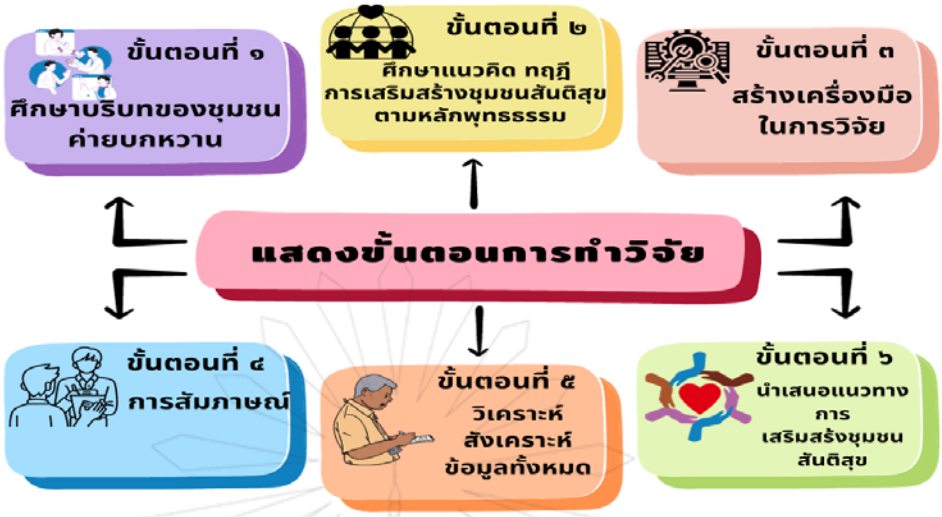
ขั้นตอนที่ ๒ ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษา แนวทาง หลักการ แนวคิด คิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข และแนวคิดหลักการ หรือพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องด้านการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขโดยมีหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นพื้นฐาน จากแหล่งข้อมูลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ ผู้วิจัยจะทำการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ตามกอบแนวคิดข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร นำมาเป็นแนวคำถามที่ปรึกษาจากนั้นดำเนินการตรวจเครื่องมือวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ ท่าน เป็นผู้ตรวจเครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาหรือผ่านค่า IOC

ขั้นตอนที่ ๔ ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาข้อมูลพร้อมทั้งลงพื้นที่ เพื่อทำการสัมภาษณ์โดยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๒ ท่าน รวบรวมเอกสาร และข้อมูลที่ให้การสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการ วิธีประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการของชาวชุมชนค่ายบกหวาน โดยจะมีการคัดกรองเอาข้อมูลอย่างเหาะสมรอบด้าน ภายใต้กรอบหรือแนวทางของหลักสาราณียธรรม ๖ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ขั้นตอนที่ ๕ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากสำรวจด้วยแบบสอบถามและได้จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึก และเอกสารทั้งหมด โดยสรุปผลการวิจัยด้วยการเรียบเรียงเชิงเนื้อหา (content analysis) ตามกรอบแนวคิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและตามหลักพุทธธรรม เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของชุมชนค่ายบกหวานภายใต้กรอบแนวคิดด้วยหลักสาราณียธรรม

ขั้นตอนที่ ๖ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เพื่อเป็นต้นแบบหรือหาข้อสรุปที่เป็นข้อเสนอแนะวิธีการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ทั้งนี้ขั้นตอนต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สามสมารถแสดงให้เห็นถึงแผนภูมิให้เข้าถึงความเข้าใจ ดังภาที่ข้างล่างนี้

ภาพที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนการทำวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ (descriptive analysis) โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามข้อเท็จจริงมาวิเคราะห์ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย และวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย และนำผลที่ได้เสนอในรูปของการบรรยายพรรณนาความ เพื่อเป็นการจัดรูปแบบการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเสนอแนวทางในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม ในชุมชนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสืบไป

บทที่ ๔
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.๒ ผลการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.๔ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ใน ๓ ประเด็นคือ ด้านสภาพวิถีชีวิต, ด้านเศรษฐกิจชุมชน, และด้านสังคมการอยู่ร่วมกัน จะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไปนี้

ด้านสภาพวิถีชีวิต พบว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขนั้นเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านการเมือง (Politicat Security) ได้แก่การไม่กดขี่ทางการเมือง การมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเปิด การบริการทางด้านสังคม เป็นการสร้างกลไกในบริบทของชมชุนมีแนวโน้มทางสังคมที่มีคุณภาพตามสิทธิความพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ การเข้าถึงกับความต้องการของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑ ซึ่งได้กล่าวว่า “สนับสนุนส่งเสริมชุมชนเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน สร้างค่านิยมรูปแบบใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานความไว้เนื้อเชื่อใจ และเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน”[๑] ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ ซึ่งได้กล่าวว่า “การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายในชุมชนมีความเชื่อมั่นและมีศักยภาพและแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีกระบวนการของชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีของชุมชนภายใต้ชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกทั้งมวลเข้าร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์”[๒] ชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงานติดตาม และประเมินผลการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการ

---

[๑]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๑, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๒]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๓, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๖.

ของชุมชนผ่านกระบวนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้การเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาในทุก ๆ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑ ซึ่งได้กล่าวว่า “ด้านของสภาพวิถีชีวิตของชุมชน ที่มุ่งฝึกตนเองและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาคุณภาพวิถีชีวิตและชุมชนของเราให้เป็นที่ยั่งยืนการเสริมสร้างชุมชนสันตินั้นเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ภายในชุมชน”[๓] ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒ “ชุมชนมีศักยภาพความเชื่อมั่นภาพของตน และที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”[๔]

ด้านเศรษฐกิจชุมชน พบว่า เศรษฐกิจหรือทรัพยากรทางภูปัญญาความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Security) เป็นแนวคิดของการพัฒนาสังคมและความมั่งคั่งของมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชน ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการเพื่อชุมชนซึ่งจะต้องพัฒนาให้ครบทั้ง ด้านสุขภาพ ด้านศักยภาพ ด้านมาตรฐานการครองชีพในทางมิติทางเศรษฐกิจ ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๒ ซึ่งได้กล่าวว่า “ปัจจุบันชุมชนค่ายบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย นั้นเป็นที่รู้จักในฐานนะเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าสินค้าพื้นเมือง otop ที่ทำกันมาตั้งแต่รุ่นสู่รุ่นโดยฝึกฝนจากปราชญ์ชาวบ้าน ส่งออกไปจำหน่ายแหล่งท่องเที่ยวตามประวัติศาสตร์หรือแล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ชุมชนตำบลค่ายบกหวานได้รับผลกระทบโดยตรงจากโรคระบาด Coved – ๑๙ เข้ามาระบาดจึงทำให้รายรับลดลงรายจ่ายเพิ่มขึ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนลดถอยลง การส่งและขยายสินค้าค่อนข้างลำบาก”[๕]ประสิทธิผลที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งจึงขึ้นอยู่กับการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ ซึ่งได้กล่าวว่า “ประสบการณ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะ และมีพฤติกรรมหรือลักษณะที่พึงประสงค์ค่อนข้างถาวรเกิดขึ้นในชุมชน พฤติกรรมเป็นผลในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สังคมหลายสังคม”[๖] ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๐ ซึ่งได้กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินชีวิตแบบเดิม ๆ เป็นอย่างมาก มีการแก่งแย้งแข่งขันในทุกๆ ด้านเพื่อความอยู่รอด ปัญหาในสังคมเกิดขึ้นอย่างมากมายไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพทุจริต สร้างวิธีการกลโกงในทุกรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินและ เพราะความเห็นแก่ตัว ขาดการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประพฤติปฏิบัติ พฤติกรรมในสังคมจึงไร้คุณธรรมและจริยธรรมไม่อยู่ในกรอบขอบเขตของพระพุทธศาสนา”[๗]

---

[๓]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๑, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๔]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๒, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๕]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๑๒, ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๖]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๓, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๗]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๑๐, ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

เพราะฉะนั้นการนำหลักมาเป็นแนวทางพื้นฐานด้านร่วมกันแก้ปัญหานับว่าเป็นการเยี่ยวยาด้วยความเมตตาเป็นการประนีประนอมต่อกันนับว่าเป็นพลังที่เสริมสร้างภายในชุมชนได้

ด้านสังคมการอยู่ร่วมกัน พบว่า การดำเนินชีวิตทางสังคม เกื้อกูลแก่สังคมส่วนรวม การอยู่ร่วมกันในทางสังคม เป็นความมั่นคงทางด้านส่วนบุคคล (Personal Security) ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ ซึ่งได้กล่าวว่า “การดำเนินชีวิตตามหลักของศีลให้ความร่วมมือกับการรักษากติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ระเบียบ ทางพฤติกรรม เป็นข้อควรประพฤติ (วินัย) ปฏิบัติที่ มุ่งพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจให้สะอาด”[๘] ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๗ ซึ่งได้กล่าวว่า “การให้เกียรติเคารพตนเองและผู้อื่น สามารถใช้ทักษะ ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยเคารพต่อศักดิ์ศรี สิทธิ และความเท่าเทียมกันแห่งมนุษยชน นั่นคือการไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ตามหลักธรรม เช่น หลักสามัคคีธรรม สามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ”[๙] ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๘ ซึ่งได้กล่าวว่า “ในพระพุทธศาสนานี้เป็นประเด็นที่ยิ่งใหญ่และสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ชี้ให้เราได้ประจักษ์แล้วในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์ที่แตกแยกเพราะขาดความรักสามัคคี ขาดความปรองดองสมานฉันท์”[๑๐]

รูป

จากการศึกแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สามารถรุปได้ ๓ ประเด็นต่อไปนี้

๑) เสริมสร้างความมั่นคงทางด้านการเมืองพัฒนาแนวคิดในการแสดงความคิดเห็นเปิด การบริการทางด้านสังคม การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายในชุมชนมีความเชื่อมั่นและมีศักยภาพและแก้ไขปัญหา เปลี่ยนแปลงจากการดำเนินชีวิตแบบเดิม และที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ๒) เสริมสร้างคมความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ บทบาทสำคัญในการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการในฐานนะเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าสินค้าพื้นเมืองเกิดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ ๓) เสริมสร้างความมั่นคงบุคคล ร่วมมือกันรักษากติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือ ระเบียบ ทั้งทางพฤติกรรมให้เกียรติเคารพตนเองและผู้อื่นให้ดำเนินไปด้วยดีราบรื่น และมีความสุขด้วยการควบคุมให้อยู่ในความพอดี พอเหมาะ พอควร และพอเพียงแก่ตนเองและมุ่งพัฒนาตนเองดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามตามหลักธรรม

---

[๘]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๕, ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๙]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๙, ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๑๐]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๘, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๔.๒ ผลการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร การสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ เกี่ยวกับการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านสภาพวิถีชีวิต พบว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒ ซึ่งได้กล่าวว่า “ในวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์เข้าถึงสัจจะแห่งชีวิตและสันติสุข รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัว มีขันติธรรมทนต่อกันได้ รู้จักการให้อภัย สร้างคนในสังคมให้สามัคคีมี”[๑๑] ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๔ ซึ่งได้กล่าวว่า เมตตากายกรรมเป็น “ธรรมมะหรือหลักคำของพระพุทธ พระธรรมะ และพระสงฆ์ จะเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดสังคมสันติสุขได้ สามารถสร้างภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน ป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองเกิดขึ้นซ้ำอีก นำพามนุษย์ในสังคมให้มีความปรองดองไม่แตกแยก มีความปรารถนาดีต่อกัน เข้าอกเข้าใจกัน ทำให้สังคมเกิดความเป็นปึกแผ่นลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างสังคมให้มีเสถียรภาพ ถักทอให้คนในสังคมมีความนึกร่วม ยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดโดยสังคม[๑๒] ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๖ ซึ่งได้กล่าวว่า “การมีเมตตาทาง กาย ทางวาจา ทางใจ นั้นจึงเป็นพลังอันสำคัญที่ขับเคลื่อนผลักดันหรือเสริมสร้างสังคมให้ไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้อย่างแท้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๑๓] ด้วยอันเป็นการสร้างชุดความคิดที่ก้าวออกจากความคิดของการเสพติดสิ่งต่าง ๆ หรือเสพติดในการประกอบอาชีพผิด ๆ ได้อย่างตรงและมีเหตุผล มีมาตรฐานวิธีการปรับปรุงคือ การยอมรับปัญหาของตนเอง มีความเชื่อมั่น เผชิญหน้ากับปัญหาอย่างมีสติ ตระหนักถึงผลกระทบที่ไม่ดีส่งผลต่อผู้อื่น

ด้านเศรษฐกิจชุมชน พบว่า ภูมิปัญญาคือเศรษกิจขึ้นชื่อของชุมชนตำบลค่ายบกหวานเป็นการเสริมสร้างอาชีพระดับครัวเรือน บนพื้นฐานความรู้และความสามารถ ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๙ ซึ่งได้กล่าวว่า “จากสภาพการณ์ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตในสังคมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจในการประกอบอาชีพ เป็นสังคมแห่งการดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดกับแข่ง ยุคเศรษฐกิจ ฝืดเคืองในเวลาที่เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น ทั้งในแง่สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การดำเนินชีวิต การค้าขายมีอุปสรรคมากมายขึ้นหลายๆ ธุรกิจเริ่มหันมาเปิดเว็บไซต์ขายสินค้าออนไลน์กันมากขึ้น”[๑๔] ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๑ ซึ่งได้กล่าวว่า “จริงอยู่ที่ว่าทุกอย่างเป็นไปได้ง่าย

---

[๑๑]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๒, ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๑๒]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๔, ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๑๓]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๖, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๖.

[๑๔]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๙, ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ขึ้น เช่น สามารถติดต่อหรือทำการซื้อขายได้อย่างสะดวกสบาย หรือประหยัดเวลาในการเดินทาง แต่ถึงอย่างนั้น การซื้อขายออนไลน์ที่มักย่อมต้องเจอกับอุปสรรคหรือต้องรับมือกับการแก้ปัญหาต่าง ๆ” [๑๕] การนำหลักเมตตาวจีกรรม มาสื่อสารกับผู้อื่น โดยใช้วาจาสุจริต เพื่อมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมอาชีพขายค้าขายผล เพื่อเป็นประโยชน์ความเชื่อถือ ไว้ว่างเข้าใจ รู้จักผิดชอบ เพราะคนส่งผลต่อคนในชุมชนวีถีชีวิตของบุคคลภายในชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๒ ซึ่งได้กล่าวว่า “การดำเนินชีวิตในความแตกต่างกันเริ่มจากสังคมภายในครอบครัวและชุมชน วิถีที่จะทำให้บุคลากรมีความสุขร่วมกันได้ คือ ขัดเกลาทางด้านจิตใจ จัดระเบียบวินัยตัวเอง พัฒนาชุมชนด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม อิงอาศัยด้วยความเมตตา ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เกื้อกูลซึ่งกันและกันให้เกิดความผาสุกในตัว” [๑๖] หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนหลักการและเหตุผลที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติและนำไปสู่การเสริมสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขมีมากมายในหลากหลายหมวด ไม่ว่าจะเป็นหลักเมตตาธรรม หลักอภัยทาน หลักขันติธรรม หลักอนัตตา หลักอนัตตา หลักสามัคคีธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และสังคหวัตถุธรรม เป็นต้น

ด้านสังคมการอยู่ร่วมกัน พบว่า มนุษย์สัมพันธ์ในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขดังกล่าวนี้สอดคล้องกับสำหรับบริบทพื้นที่ของตำบลค่ายบกหวาน สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมโดดเด่นต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ตรงคำสัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ ซึ่งได้กล่าวว่า “เนื่องจากหลักธรรมมะนี้เป็นหลักคิดที่เป็นกำลังแห่งการสงเคราะห์ หรือมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งมีนัยยะแห่งหลักการของการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ ประกอบด้วย

๑) โอบอ้อมอารี คือ เมตตากายกรรม การเสียสละ การให้แบ่งปันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยสิ่งของด้วยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รวมถึงการให้ความรู้และการแนะนำสั่งสอน

๒) วจีไพเราะ คือ เมตตาวจีกรรม การพูด การสื่อสารที่มีเหตุมีผลรับฟัง อ่อนหวานจูงใจก่อให้เกิดไมตรี

๓) สงเคราะห์ผู้คน คือ สาธารณโภคี การมุ่งทำประโยชน์ต่อส่วนร่วมเป็นหลักครองใจคนจริงใจตาม

๔) วางตนเหมาะสม คือ เมตตามโนกรรม การมีความหวังและปรารถนาดีต่อกัน มีความรักและเมตตาต่อกัน ไม่มีความคิดอิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท

๕) เคารพผู้ใหญ่ คือ สีลสามัญญตา การปฏิบัติตามกฎระเบียบการรู้จักให้โอกาสในการแก้ไขข้อผิดพลาดความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย

๖) มีความอดทน คือ ทิฏฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นเป็นไปในทางเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันรู้จักการปรับไม่เอนเอียง” การวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและวุฒิภาวะต่อเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมวิธีทำให้คนเข้าหาและเกิดการผูกพันซึ่งกันและกันด้วยความดีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับคำ

---

[๑๕]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๑๑, ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

[๑๖]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๓, ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สัมภาษณ์ของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๖ ซึ่งได้กล่าวว่า “เป็นธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนค่ายบกหวานมากที่สุด อันจะทำให้สามารถตอบโจทย์ชุมชนได้ดี”[๑๗] โดยเป็นการนำหลักการของสาราณียธรรมมาวิเคราะห์กับสภาพปัญหาพื้นที่ของตำบลค่ายบกหวาน ภายใต้บริบทสังคมปัจจุบัน ใน ๖ ประเด็น ได้ในปัจจุบัน

สรุป

จากการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

การนำหลักพุทธรรมมาเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัวป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง หลักพุทธธรรมสะท้อน ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และการดำเนินชีวิต หลักการและเหตุผลที่เป็นพื้นฐานในการไปสู่การเสริมสร้างสังคม อิงอาศัยหลักพุทธธรรมนำหลักการของสาราณียธรรม มาวิเคราะห์กับสภาพปัญหาหรือหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนเข้ามาเสริมสร้างในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมและวุฒิภาวะต่อเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมและให้เกิดการด้วยความดีต่อกัน มีความคิดเห็นเป็นไปทิศทางเดียวกัน มีมาตรฐานวิธีการปรับปรุงนั้นจึงเป็นพลังอันสำคัญที่ขับเคลื่อนผลักดันหรือเสริมสร้างสังคมให้ไปสู่เส้นทางแห่งสังคมสันติสุขได้

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผลของการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือการส่งเสริมชุมชนหรือสังคมให้มีความสงบสุขทั้งภายใน และภายนอก มีความเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียวมีเสรีภาพและมีความยุติธรรมกลุ่มบุคคลในสังคม เป็นภาวะที่ราบรื่นผู้คนสามารถดำรงชีวิตเป็นสุขและมีความปองดองสมานฉันท์ต่อกัน การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขจึงเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์อย่างหนึ่ง ที่มุ่งเน้นถึงการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และการพัฒนา กลุ่มชน และชุมชน โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และก่อให้ก่อเกิดความสมดุลระหว่างความต้องการด้านสวัสดิการของสังคมเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่ มีอยู่ ตลอดทั้งการพัฒนาให้คนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น ปลอดภัยและอยู่ดีกินดีมีนัยยะที่สอดคล้องกับแนวคิดการการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ๖ มี ลักษณะแห่งการระลึกถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ การช่วยสงเคราะห์ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายกิจการต่าง ๆ

---

[๑๗]สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ ๖, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๖.

บำเพ็ญสาธารณประโยชน์มีการร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Security) เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน นับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้กับชุมชนควบคู่กับมีหลักธรรมมะของพระพุทธเจ้ามากระตุ้นในการดำรงวิถีชีวิตหากเปลี่ยนศรัทธาในศาสนามาเป็นหัวใจสำคัญที่นำพาชีวิตมนุษย์อยู่เย็นและเป็นสุขชาวชมชนยืนหยัดในรอยยิ้มที่เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของตนเองต่อสังคมและประเทศชาติ สร้างสันติภาพจากภายในตัวของมนุษย์ให้เรารักสามัคคี มีความเมตตา กรุณาต่อกัน และมีความอดทน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เนื่องชุมชนปัจจุบันมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนย่อมมีปัญหามากขึ้นในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนย่อมมีขนาดเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ การนำหลักการของสาราณียธรรมมาวิเคราะห์เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย นำเสนอได้ ๖ ประเด็นดังนี้

๑. ด้านเมตตากายกรรม ประกอบด้วย การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกายมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกขเวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

๒. ด้านเมตตาวจีกรรม ประกอบด้วย การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆโดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ

๓. ด้านเมตตามโนกรรม ประกอบด้วย การคิดดี การมองกันในแง่ดีมีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกันคิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้โอกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

๔. ด้านสาธารณโภคี ประกอบด้วย การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

๕. ด้านสีลสามัญญตา ประกอบด้วย การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆอย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง

๖. ด้านทิฏฐิสามัญญตา ประกอบด้วยมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกันไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

สรุป

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การนำหลักการของสาราณียธรรมมาวิเคราะห์เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย นั้นเป็นหลักธรรมในการกระทำหรือแสดงออกแก่กันภายในสังคมและ

ชุมชน ของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคมเป็นบริการทางด้านสังคมสร้างบริบทของชมชุน มีแนวโน้มทางสังคมที่มีคุณภาพตามสิทธิความพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง หลักการของเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเมื่อพิจาราณาแล้วจะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งของการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นหนทางให้เกิดความสามัคคีปรองดองร่วมมือกัน ดังนั้นการเสริมสร้างตามหลักพุทธธรรมต้องเริ่มจากภายในสู่ภายนอก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแห่งความสุข ความบริสุทธิ์และ ทำให้มีผลต่อสังคมและชุมชน นี้แหละในทางพุทธศาสนาที่เรียกกันว่าเป็นการเสริมสร้างสุขภายในออกสู่สุขภายนอน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีจุดมุ่มหมายเพื่อสร้างชุมชนสันติสุขอย่างชัดเจนตามหลักของสาราณยธรรม ๖ เป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนค่ายบกหวานมากที่สุด สร้างความเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันได้ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมก้าวสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักพุทธธรรมทที่เป็นพลังอันเสริมสร้างถักทอให้คนในสังคมและชุมชนมีความสำนึกร่วมและยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดให้เป็นไปอย่างมีคุณธรรมไปพร้อม ๆ กันสู่เส้นทางแห่งหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชน

๔.๔ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการศึกษา การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ด้านสภาพวิถีชีวิต เมตตากายกรรมประกอบด้วย การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกายการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม เป็นการสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความมั่นคงทางด้านการเมือง (Politicat Security) ได้แก่การไม่กดขี่ทางการเมือง การมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักสาราณียธรรม ประกอบด้วยเมตตากายกรรม แก้ไขปัญหาร่วมกันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

เมตตาวจีกรรม ประกอบด้วย การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน พัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างโอกาสและความเข้มแข็งให้สมดุล สร้างความมั่นคงทางด้านส่วนบุคคล (Personal Security) ลดความขัดแย้งเป็นความสามารถสำคัญของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนแก้ไขปัญหา ทั้งเรื่องราวขัดแย้งส่วนบุคคลและความขัดแย้งในองค์กร ในวิชาชีพ โดยผู้ปฏิบัติต้องมีทัศนคติที่ดี ต้องเข้าใจถึงต้นกำเนิดของปัญญา ซึ่งรากฐานของคำสอนพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อการขัดแย้ง ยึดแนวทางปฏิบัติเป็นการส่งเสริมสันติภาพและต้องมีหลักเมตตาวจีกรรมประกอบเข้า

ด้านเมตตามโนกรรม ประกอบด้วย การคิดดี การมองกันในแง่ดีมีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในขณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ฉะนั้น ในขณะที่นำเสนอข้อมูล หรือเจรจาต่อรองเพื่อแสวงหาฉันทามติ (Consensus) หลักการเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการ

นำไปประยุกต์ใช้เจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อระงับความขัดแย้งในมิติต่างๆ ที่สร้างความเกลียดชังหรือยุยงให้เกิดปัญหาหรือความรุนแรงต่อทางสังคม มีความหวังดีปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน ไม่มีอคติไม่มีความแค้น รู้จักการให้โอกาสซึ่งกันและกัน และให้อภัยในความผิดที่มีซึ่งกันและกันเสมอแต่ต้องประกอบด้วยหลักเมตตามโนกรรมอีกทั้งยังช่วยสร้างค่านิยมบรรทัดฐานของสังคมและช่วยส่งเสริมความมั่นคง

ด้านเศรษฐกิจชุมชน สาธารณโภคี ประกอบด้วย การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน (Food Security) แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างเป็นธรรมหลัก สาธารณโภคีการรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และมีความอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทำให้สังคมเกิดความรู้รักสามัคคีมีความเข้มแข็ง ความเสมอภาคเท่าเทียม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สีลสามัญญตาสร้างความมั่นคงทางด้านสุขภาพ (Health Security) หลักของศีลให้ความร่วมมือกับการรักษากติกาของสังคมเป็นข้อควรประพฤติร กลุ่มบุคคลหลากหลาย ๆ มาอยู่รวมกลุ่มกันอาศัยอาณาเขตพื้นที่เป็นตัวกำหนดและทิฏฐิสามัญญตา มาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติสุขให้แก่ชุมชน

ด้านสังคมการอยู่ร่วมกัน สีลสามัญญตา ประกอบด้วย การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ภายใต้บริบทของชุมชนค่ายบกหวานที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์การอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีพระสงฆ์ วัดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางขัดเกลาในเรื่องจิตใจ ทำหน้าที่คอยประสานและเชื่อมความสัมพันธ์ภายในชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงทำให้สามารถนำหลักสาราณียธรรมมาเป็นแนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตอาสาให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้คำแนะนำการนำหลักธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างพัฒนาชีวิตในชุมชน

ทิฏฐิสามัญญตา ประกอบด้วยมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกัน ร่วมคิดร่วมสร้างความเชื่อมั่นในสันติวิธีทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันแก้ปัญหาก้าวข้ามความเห็นต่างอย่างมีพลังด้วยหลักพุทธธรรม และมีความเห็นร่วมกันในการรักษาวิถีแห่งประเพณีวัฒนธรรมบนความก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยี ผ่านกิจกรรม กระบวน และความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชน

บทที่ ๕
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของชุมชนค่ายบกหวาน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้กรอบของวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ประกอบด้วย ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ซึ่งผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะของการวิจัยไว้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาแนวคิดหลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนาผู้ที่ศึกต่างยอมรับว่าเป็นศาสนาที่สามารถสร้างสังคมสันติสุขหากบุคคลใดในสังคมยึดมั่นปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็จะลดความยึดมั่นถือมั่น ลด ทิฏฐิ ความพยาบาท การเสริมสร้างสันติสุขนั้นเป็นกระบวนการหรือแสดงออกแก่กันภายในสังคมและชุมชน ของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคมเป็นบริการทางด้านสังคมสร้างกลไกในบริบทของชมชุน มีแนวโน้มทางสังคมที่มีคุณภาพตามสิทธิความพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง หลักการของเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งของการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นหนทางให้เกิดความสามัคคีปรองดองร่วมมือกัน ดังนั้นการเสริมสร้างตามหลักพุทธธรรมต้องเริ่มจากภายในสู่ภายนอก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแห่งความสุข ความบริสุทธิ์และ ทำให้มีผลต่อสังคมและชุมชน ในทางพุทธศาสนาที่เรียกกันว่าเป็นการเสริมสร้างสุขภายในออกสู่สุขภายนอน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่มีจุดมุ่มหมายเพื่อสร้างชุมชนสันติสุขอย่างชัดเจนตามหลักของสาราณียธรรม ๖ เป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกันคำอธิบายนี้สอดคล้องกับ เรื่องการแก้ไขขัดแย้งในบริบททางพุทธศาสนาปัญหาของชุมชนตำบลค่ายบกหวานมากที่สุด สร้างความเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันได้ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมก้าวสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักพุทธธรรมทที่เป็นพลังอันเสริมสร้างให้คนในสังคมและชุมชนมีความสำนึกร่วมและยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดให้เป็นไปอย่างมีคุณธรรมไปพร้อม ๆ กันสู่เส้นทางแห่งหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชนเสริมสร้างความมั่นคงด้านการเมืองพัฒนาแนวคิดในการแสดงความคิดเห็นเปิด การบริการทางด้านสังคม การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายในชุมชนมีความเชื่อมั่นและมีศักยภาพและแก้ไขปัญหา เปลี่ยนแปลงจากการดำเนินชีวิตแบบเดิม และที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนา

ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สร้างคมความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ บทบาทสำคัญในการร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการในฐานนะเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สินค้าสินค้าพื้นเมืองเกิดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางด้านเศรษฐกิจเสริมสร้างความมั่นคงบุคคล ร่วมมือกันรักษากติกาของสังคม ทั้งทางพฤติกรรมให้เกียรติเคารพตนเองและผู้อื่นให้ดำเนินไปด้วยดีราบรื่น และมีความสุขด้วยอยู่ในความพอดี

๕.๑.๒ หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผลจากของการศึกษา หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ในด้านภาพวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจและการอยู่ร่วมกันของชุมชนค่ายบกหวานทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนค่ายบกหวานเป็นชุมชนภูมิปัญญาท่องถิ่นรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านมาแต่ดั่งเดิม เพื่อที่จะสร้างรายได้เสริมจึงทำให้ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลายเป็นอาชีพเสริม ด้วยการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องเน้นย้ำการผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพให้ดีที่สุด และระเบียบวินัยวัฒนธรรมประเพณี การนำหลักสาราณียธรรม มาเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัวป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง หลักพุทธธรรมสะท้อนให้เห็น ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต เป็นพื้นฐานในการไปสู่การเสริมสร้างสังคม อิงอาศัยหลักพุทธธรรมนำหลักการของสาราณียธรรม มาแก้สภาพปัญหาหรือหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักอภัยทาน การอดโทษ หรือการยกโทษให้แก่กัน ไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อ หลักสัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีวิตชอบ) การประกอบสัมมาชีพ ทำมาหากินอย่าง สุจริตชน ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดประเพณี ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ทำ ให้เกิดความเสีย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระภิกษุสงฆ์สงเคราะห์ ช่วยเหลือด้าน ขัดเกลาในเรื่องจิตใจ รวมถึงการเพาะบ่มจิตใจขัดเกลานิสัยของผู้อาศัยอยู่ภายในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมภายในจิตใจอันดีงาม มีความรักใคร่ในถิ่นฐานให้เกิดเอื้อเฟื้อต่อผู้คนที่เข้ามาเยือนซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความร่วมมือจากประชากรภายในชุมชน เป็นการเสริมสร้างของชุมชนของตนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

๕.๑.๓ วิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

จากผลของการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรม เป็นการประยุกต์คือการส่งเสริมชุมชนหรือสังคมให้มีความสงบ สุขทั้งภายใน และภายนอก มีความเป็นเอกภาพและสอดคล้อง หลักพุทธภายใต้กรอบหลักสาราณียธรรม เป็นการสังคมสงเคราะห์อย่างหนึ่งที่มุ่งเน้นถึงการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และการพัฒนา กลุ่มชน และชุมชน การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคมเป็นบริการทางด้านสังคมสร้างบริบทของชมชุน เมตตากายกรรมมาใช้ในการส่งเสริมสังคมหรือชุมชนให้เกิดสันติสุขเป็นเรื่องที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นมีการเอื้อเฟื้อสงเคราะห์ ซึ่งจะประกอบหลักเมตตาธรรม พบว่า เมตตา มีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมโลกมาก เพราะทำให้โลก

มนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เป็นการนำหลักเมตตาวจีกรรมมาปรับใช้ด้วยความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์หลักขันติธรรมจะเห็นได้จากความอดทนที่เกิดขึ้นจากการที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม อาจเป็นการถูกกระทำทั้งทางตรงหรือทางอ้อม เช่น การด่า การทำร้าย การกล่าวเสียดสี การหมิ่นประมาท เป็นต้น สร้างเชื่อมั่นในสันติวิธี ทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข คือมีความเข้าใจด้วยเหตุผลและหลักกการ ยอมรับความเห็นหลากหลาย เข้าใจในความที่เห็นต่าง มีความชอบธรรม เป็นหลักพุทธธรรมในศาสนาที่สะท้อนเป็นแนวทางหลักพื้นฐานที่จะนำมาปฏิบัติและนำไปเสริมสร้างสังคมและชุมชนให้เกิดความผาสุกไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รักษาประเพณีวัฒนธรรมบนความก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยี มีความเห็นร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ดีเป็นหลักแห่งวิถีชุมชน เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนาสังคมและชุมชน ที่เจริญงอกงามในภาคหน้า

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ อภิปรายผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

จากผลการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม เป็นหลักธรรมในการกระทำหรือแสดงออกแก่กันภายในสังคมและชุมชนของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคมเป็นบริการทางด้านสังคมสร้างกลไกในบริบทของชมชุน มีแนวโน้มทางสังคมที่มีคุณภาพตามสิทธิความพึงมีพึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง หลักการของเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งของการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นหนทางให้เกิดความสามัคคีปรองดองร่วมมือกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสมุห์อมร อมโร สีดำ และคณะ** หลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่เคารพกันกัน เพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความสามัคคี เพื่อความไม่ทะเลาะวิวาท สามารถสรุปได้ เป็น 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คิด พูด ทำ ด้วยเมตตา มาจาก สาราณียธรรม 3 ข้อ คือ เมตตากายกรรม (ทำด้วยเมตตา) เมตตาวจีกรรม (พูดด้วยเมตตา) และเมตตามโนกรรม (คิดด้วยเมตตา) ประการที่สอง ในการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตรงกับสาราณียธรรมข้อ สาธารณโภคี (แบ่งปันให้เท่าเทียมกัน) ประการที่สาม ในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เพราะว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง นั้นเริ่มมาจากสถาบันทางสังคม สอดคล้องกับ **พระปลัดสมชาย ปโยโคและ จรรยา ศิริอรรถ** การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนโดยพุทธสันติวิธีความขัดแย้งคือ ลักษณะของความไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกกลุ่มในองค์กร ที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ การจัดการความขัดแย้งมีแนวทางในการที่แตกต่างกันออกไป ทั้ง

กระบวนการที่ไม่เป็นทางการและเป็นส่วนตัว แต่มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ บุคคลที่จะนำวิธีการที่ได้นำเสนอไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง จัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีระหว่างชุมชนหลักสาราณียธรรม 6 สามารถช่วยส่งเสริมความเข้าใจที่ดีงามของประชาชนสามารถดำเนิดชีวิต หรือพักอาศัยร่วมกันได้อย่างมีสุขโดยอาศัยความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา ใจ ความประพฤที่เรียบร้อย มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และ เกื้อกูลในสิ่งที่ขาดแคลน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนค่ายบกหวานมากที่สุดสร้างความเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันได้ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมก้าวสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักพุทธธรรมทที่เป็นพลังอันเสริมสร้างถักทอให้คนในสังคมและชุมชนมีความสำนึกร่วมและยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่กำหนดให้เป็นไปอย่างมีคุณธรรม

๕.๒.๒ อภิปรายผลการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

จากผลการศึกษา หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข การนำหลักสาราณียธรรม มาเสริมสร้างชุมชนสันติสุขเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุขได้ ลดความขัดแย้งขจัดความเห็นแก่ตัวป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ความรุนแรงจากความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง หลักพุทธธรรมสะท้อนให้เห็น ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัย ของ **อภินันท์ จันตะนี** พุทธรัฐศาสตร์สำหรับส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมืองเป็นการบำรุงธัญญาหารให้อุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมคนดีมีความประพฤติดี ส่งเสริมอาชีพสุจริตแก่ประชาชน และการพูดจาปราศรัยให้ไพรเราะมีเหตุผลและประโยชน์ คือการช่วยเหลือกิจการของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจและแสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี สู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ของบุคคลทั้งปวงและส่งเสริมความมั่นคงให้กับประชาชนพลเมือง ให้มีคุณธรรมจริยธรรมภายในจิตใจอันดีงาม มีความรักใคร่ในถิ่นฐานให้เกิดความสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อผู้คนที่เข้ามาเยือน และเป็นแนวทางของการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายอย่างไม่มีปัญหาด้วยความเข้าใจทุกขั้นตอน เป็นการเสริมสร้างชุมชนของตนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของชุมชนค่ายบกหวานพบว่าและ สอดคล้องกับงานวิจัย **พระมหาสุริยะ มทฺทโว** ๑. ความผูกพันต่อองค์กรโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ๒. ปัจจัยที่ส่งต่อความผูกพันต่อองค์กร พบว่า การสร้างความผูกพันต่อองค์กรและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานผ่านหลักสาราณียธรรม ๖ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรโดยรวมได้ร้อยละ ๖๘ และ ๓. รูปแบบการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กร พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรมีปัจจัยพื้นฐาน ๒ อย่าง คือ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและการสร้างความผูกพันต่อองค์กร โดยประยุกต์หลักสาราณียธรรม ๖ มาใช้เพื่อเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดความผูกพันต่อองค์ของบุคลากรมากยิ่งขึ้น

๕.๒.๓ อภิปรายผลการศึกษาวิเคราะห์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผลการศึกษา วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมของตำบลชุมชนค่ายบกหวาน แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมเป็นการประยุกต์เสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธภายใต้กรอบหลักสาราณียธรรมซึ่งนำหลักของความเมตตากายกรรมมาใช้ในการส่งเสริมสังคมหรือชุมชนให้เกิดสันติสุขเป็นเรื่องที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นมีการเอื้อเฟื้อสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกัน การมีหลักเมตตาวจีกรรมมาปรับใช้ด้วยความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกันในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ ด้านร่วมคิดร่วมสร้างเชื่อมั่น หลักของเมตตามโนกรรม มาประกอบกับความเข้าใจ ด้วยเหตุผลและการยอมรับมีความชอบธรรมร่วมขับเคลื่อนชุมชนอย่างสร้างสรรค์ หลักสาธารณโภคี เป็นแนวทางหลักพื้นฐานที่จะนำไปเสริมสร้างสังคมและชุมชนให้เกิดความผาสุก ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเสริมสร้างมนุษย์ให้มีสัมพันธ์ที่ดี หลักสีลสามัญญตา เป็นการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสถานที่ถูกต้อง บ่งบอกถึงคนมีคุณธรรมในจิตใจอ่อนน้อมประพฤติตนเป็นหลักเบื้องต้นที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักทิฏฐิสามัญญตา เป็นหลักแห่งวิถีชุมชนที่เป็นประโยชน์มีความเห็นชอบร่วมกันปรับความเข้าใจ ยอมรับความเห็นด้วยความชอบธรรมซึ่งสอดคล้อง บทความวิชาการของ **สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ** พหุวัฒนธรรม : การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด เชื้อชาติใด คนเหล่านี้ล้วนเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในโลกเดียวกัน หลักสาราณียธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์หรือคนในชุมชนระลึกถึงกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับงานวิจัย **พระมหานำเกียรติ วิสุทฺโธ (ทองทวี)** ที่ปรากฏผลพบว่า การบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ตามหลักสาราณียธรรม ๖ การบริหารจัดการชุมชนสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ตามหลักสาราณียธรรม ๖ โดยเน้น ๖ ด้านคือ ด้านเมตตากายกรรม เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนให้ความสำคัญด้านลดความขัดแย้งในครอบครัวและชุมชน ด้านเมตตาวจีกรรม เป็นการร่วมรณรงค์การใช้วาจาสุภาพต่อกันภายในชุมชน ด้านเมตตามโนกรรม เสริมสร้างการผูกมิรตภาพที่ดีต่อกันภายในชุมชน ด้านสาธารณโภคี เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลสาราณูปโภคในชุมชนอย่างดี อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม และมีความคุ้มค่า ด้านสีลสามัญญตา คนในชุมชนร่วมรณรงค์ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม ด้านทิฏฐิสามัญญตา เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่คนในชุมชนรณรงค์สร้างความสามัคคีปรองดองกันภายในชุมชน ซึ่งตรงกับแนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน สะท้อนให้เห็นมิติและองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของชุมชนค่ายบกหวาน นั้นมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของชุมชนค่ายบกหวาน ดังนั้นสามารถนำไปประยุกต์และปรับใช้ในบริบท วัด ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นหรือส่วนราชการต่าง ๆ ที่ต้องการสร้างความมั่นคงให้ชุมชนของตนเองเข็มแข็งที่จะนำหลักพุทธธรรมภายใต้กรอบหลักสาราณียธรรม ๖ ด้วยวิธีดังกล่าว และผลของการวิจัยการถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขของชุมชนค่ายบกหวานนำไปเป็นแบบอย่าง เพื่อเป็นไปในแนวทางปฏิบัติและพัฒนานำไปสู่ความเป็นชุมชนของการเรียนรู้ บนพื้นฐานแนวคิดของหลักพุทธธรรมประจักษ์ว่าสามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้และเป็นประโยชน์ ดังนี้

๑) วัด ควรนำไปใช้ในการส่งเสริมขัดเกลาในเรื่องจิตใจการเพาะบ่มจิตใจขัดเกลานิสัยของผู้อาศัยอยู่ภายในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมภายในจิตใจอันดีงามให้สังคมหรือชุมชนมีการเอื้อเฟื้อสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกันขับเคลื่อนชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นการบริหารวัดและชุมชนให้ช่วยกันดูแลสาธารณูปโภค เกื้อกูลในสิ่งที่ขาดแคลน

๒) ชุมชน ควรนำไปใช้ในการส่งเสริมยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นมีการเอื้อเฟื้อสงเคราะห์ มุ่งช่วยเหลือกันและกัน ผูกมิตรภาพให้คำแนะนำหลักธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างพัฒนาชีวิตในชุมชน ให้มีศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม

๓) องค์กรท้องถิ่นหรือส่วนราชการควรชักจูงส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้สึกกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมดำเนินการปรับปรุง สร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น มีการมุ่งวางแผน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมการศึกษา วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเอื้อส่งเสริมความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นต่อการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้บุคลลากรมีความรู้ความสามารถในการทำงานที่เหมาะสม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

จากการทำวิจัยเรื่องการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของชุมชนค่ายบกหวานภายใต้กรอบแนวคิดของหลักสาราณียธรรม ๖ ผู้วิจัยพบว่า หลักของสาราณียธรรม ๖ จะถูกไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหรือเงื่อนไขต่าง ๆ เข้ามาเสริมสร้างและประกอบกล่าวคือ ชุมชนและสังคมต้องมีพื้นฐาน เทคโนโลยี กฎหมาย และทรัพยากรด้าน งบประมาณ แล จำเป็นที่จะประสานเครือข่ายหรือร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ที่จะเข้ามาดูแลที่จะแก้ไขปัญหา ซึ่งปัญหาอาจเกินความสามารถชุมชนหรือคนใดคนหนึ่งจึงต้องอาศัยความร่วมมือเป็นระบบ ในด้านศาสตร์อื่น ๆ เข้ามาช่วยและนำไปประกอบใช้ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษา ดังนั้นผู้วิจัย จึงขอเสนอแนะประเด็นปัญหาที่น่าสนใจไ เพื่อให้ผู้ใคร่ศึกษาได้ทำการค้นคว้าวิจัยในโอกาสต่อไป ดังนี้

๑. ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในองค์กรด้วยหลักพุทธธรรม

๒. ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาความแตกแยกในสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี

๓. ศึกษาการสร้างรูปแบบชุมชนสันติสุขด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและพุทธนวัตกรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

กระทรวงศึกษาธิการ. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฑีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่มที่ ๑๑.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา. (๒๕๓๗). *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ฐาปนา บุญหล้า. (๒๕๕๘). *แก่นธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันโลจิสติกส์แห่งเอเชีย.

ประเวศ วะสี และคณะ (๒๕๔๖). ความจริงของความจน. กรุงเทพมหานคร: คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

_____. (๒๕๓๘). สันติวรบท: เอกสภาวธรรม. ใน *สู่ศานติเสรี: ๕๐ ปีสันติภาพไทย*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

_____. (๒๕๔๐). *บทสัมภาษณ์ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

บัณฑร อ่อนดำ และวิทยา น้อยวงค์. (๒๕๓๓). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท: ประสบการณ์ของประเทศไทย* กรุงเทพมหานคร: สาขาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๖). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.*(พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.

_____. (๒๕๔๖). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับพุทธศาสตร์).*

_____. ธรรมนูชีวิต.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๕๗). สาราณียธรรม ๖ ธรรมมะความรักและความสามัคคี. บรรยายรายการเดินหน้าประเทศไทย: สถานีโทรทัศน์เอ็นบีซี,.

ภาวัฒน์ พันธ์แพ. (๒๕๔๗). *ผู้นำกับองค์การแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: วารสารมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๙). *สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. เล่ม ที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๔๗).*ร้อยคำที่ควรรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.

อเนก นาคุบุตร. (๒๕๓๖). *คนกับดิน ป่า น้ำ จุดเปลี่ยนแห่งความคิด*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์. เพื่อการศึกษาระบบศึกษากับชุมชน กรอบความคิดเพื่อเสนอแนะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พริ้นท์ติ้ง จำกัด.

(๒) วารสาร

กันยาวีร์ สัทธาพงษ์. (๒๕๖๒). อรรถปริวรรต: การตีความปรัชญาหลังนวยุค กับพุทธปรัชญาสาราณียธรรม ๖ เสริมสร้างสังคมคุณธรรม. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*.

กัลยากร ลาภเดโช และสุกิจชัยมุสิก, (๒๕๖๒). การประยุคต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี**.** *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (ฉบับวิสาขบูชา).

กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ. (๒๕๖๐). *DOU ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง พุทธธรรม ๒*. บทความ.

จรรยา ศิริอรรถ และพระปลัดสมชาย ปโยโค. การจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนโดยพุทธสันติ กรณีท่าอากาศสุวรรณภูมิ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*.

ธรรมนูญ มูณีเกิด และคณะ. (๒๕๖๓). การใช้หลักสาราณียธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การบริหารส่วน ตำบลเสาธง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*.

พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน และพระสุภาพร เตชธโร. (๒๕๖๐). กระบวนการสร้างสาธารณโภคีธรรมขององค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทย. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*.

พระครูใบฎีกาพิจิตร ธมฺมวิจิตฺโต (ยอยอด). (๒๕๖๐). กระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์บนฐานพุทธธรรมของประชาชนกรณีศึกษาหมู่บ้านสำโรงรวี ตำบลศรีแก้ว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารศิลปการจัดการ*.

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญฺโญ). (๒๕๖๔). หลักสาราณียธรรม ๖ กับการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ. *วารสารศิลปะศาสตร์ ราชมงคลสุวรรณภูมิ*.

พระปลัดบุญมี คุรากโร (โพธิศรีสม). (๒๕๖๓). การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา. *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*.

พระปลัดบุญมี คุรากโร (โพธิศรีสม). (๒๕๖๓). การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสาราณียธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของชุมชนเทศบาลเมืองปาดังเบซาร์จังหวัดสงขลา. *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*.

พระปลัดพัทธพงษ์ ธมฺมนนฺโท (สอนแก้ว) และคณะ. (๒๕๖๓). พุทธสันติวิธีเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ของโครงการสร้างโรงไฟฟ้ากระบี่. *วารสารสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*.

พระปลัดวรรธนา ญาณวโร (สุวรรณเพ็ง) และคณะ. (๒๕๖๒). การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนโดยใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*.

พระไพศาล วิสาโล. (๒๕๓๐). สันติภาพโดยสันติ. ใน สื่อสันติภาพ สันติภาพในสื่อ. กาญจนา แก้วเทพบรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหาชุติภัค อภินนฺโท และรัติยา เหนืออำนาจ. (๒๕๖๒). การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน. *วารสารวิจัยวิชาการ*.

พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และปิยวัฒน์ คงทรัพย์. (๒๕๕๘). สาราณียธรรม: หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*.

พระมหาพิทักษ์ จิตฺตโสภโณ (สุดเหลือ) และพระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี). (๒๕๖๒). วิเคราะห์หลักสารณียธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร.พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*.

พระมหาศุภกิจ สุดสังข์ภูริวัจน์ รักษ์ธนอนันต์ และธนบดี ฐานะชาลา. (๒๕๖๑). *หลักธรรมที่มีผลต่อความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชน ในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ใน *การประชุมวิชาการ (PROCEEDINGS) การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๑*. ฉะเชิงเทรา.

พระมหาสุริยะ มทฺทโว. (๒๕๖๔). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเป็นแนวทางการรับมือปัญหาโรคระบาด COVID-๑๙. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*.

พระวีระพจน์ ชาครธมฺโม (ผลจันทร์), ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และพูนสุข. การมีส่วนร่วมของสตรีชาวพุทธในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขในจังดหวัดชายแดนใต้: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนอก. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ.

พระสมุห์อมร อมโร (สีดำ) และคณะ. (๒๕๖๒). แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านช่อง ตำบลช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. *วารสารจุฬามหานาครทัศน์*.

สุทัศน์ ประทุมแก้ว และคณะ. (๒๕๖๕). พหุวัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวสาราณียธรรมเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๕

สุพัตรา เจริญนา. (๒๕๖๖) กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรมสำหรับสถานศึกษาในยุคดิสรัปชั่น. *วารสาร มจร. บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์* ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒.

อดิศร คงทอง และคณะ. (๒๕๖๔). หลักสาราณียธรรม: บทสังเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม. *วารสาร มจ. เพชรบุรีปริทรรศน์*.

อภิชิต อนันตประยูร, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และประเวศ อินทองปาน. (๒๕๕๙). รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยหลักพุทธสันติวิธี: ศึกษากรณีผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ๗* (ฉบับพิเศษ).

อัญชฎา พูลทัศฐาน. (๒๕๖๔). ปปัญจธรรม: ปัญหาและแนวทางแก้ไขเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*.

๓. เว็บไซต์

กองทุนสืบสานงานบุญสกุลสิงหเสนี. ตำนานศึกค่ายบกหวาน, สืบค้นจาก https://shorturl.asia/A4pGz (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖)

เทศบาลตำบลหนองสองห้อง. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน, สืบค้นจากhttps:// shorturl.asia/wCFEL (๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๕)

แผนยุทธศาสตร์ชาติ, สืบค้นเมื่อ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖. https://shorturl.asia/9CTzA.

องค์การบริหารส่วนตำบลบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน, สืบค้นจาก https://khaibokwan.go.th/public/ (๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕)

๔. วิทยานิพนธ์

นงลักษณ์ ลักษณะโภคิณ. (๒๕๖๑). *การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สันติศึกษา), พระนครศรีอยุธยา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิรัตธรรมโชติ และสำเริง แก้วเรืองฤทธิ์. (๒๕๕๗)., *การมีส่วนร่วมเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช.* รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตนครศรีธรรมราช.

พระมหาบุญเรียน ปภงฺกโร (พิลาพันธ์). (๒๕๔๒). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อำภา จันทราภาศ. (๒๕๔๓) ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

๒. ภาษาอังกฤษ

Choochart, S. (2017). Headman Moo 3. *Interview*. September 22.

Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), BuddhistMorality, Bangkok: Maha chalalongkornrajavidyalaya University Press, 1994.

Singh, A. K. Worla Peace and Confilct Resolutoin: A Solution from Buddhist Point of view, 2014.

Tophoff, M. M. Conflict resolution within a Buddhist Context. *Journal of Madiation and Applied Confilct Analysis*,

Walpola Sri Rahula, What the Buddha Taught, ชูศักดิ์ ทิพย์เกสร และคณะ แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

บุคลานุกรม

ที่	รายนาม	ตำแหน่ง
๑	นางอดิรัตน์ ชอบค้า	ผู้นำชมชุน
๒	นางมยุรี วงค์ไชยา	ผู้นำชมชุน
๓	พระใบฎีกาประยงค์ ฐิตญาโณ	ผู้นำทางศาสนา
๔	พระมหาสมพงษ์ สุจิตโต	ผู้นำทางศาสนา
๕	พระอธิการอัมพร กตฺตปุญโญ	ผู้นำทางศาสนา
๖	นายบุญยัง สิริเพ็ชร	ปราชญ์ชาวบ้าน
๗	นางอดิรัตน์ ชอบค้า	ผู้นำชมชุน
๘	นายสมยา สาริมาตร์	ปราชญ์ชาวบ้าน
๙	นายพงษ์ศักดิ์ สุรัตน์	ปราชญ์ชาวบ้าน
๑๐	ร.ต.ท.บุญถิ่น ชอบค้า	กลุ่มประชากร
๑๑	นางหนูหวาน แท่นหิน	กลุ่มประชากร
๑๒	นางทันสมัย เตชะกุล	กลุ่มประชากร

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

ที่	รายนาม	สังกัด
๑	พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๒	ผศ.ดร. วันชาติ ชาญวิจิตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
๓	ผศ.ดร. ปัญญา เสนาเวียง	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๐๐๗

๗ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบโครงร่างงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระธนพล ธนป่าโล/ศรีบุรินทร์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย" โดยมีพระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์และเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
พระธนพล ธนป่าโล/ศรีบุรินทร์ ผู้วิจัย
โทร ๐๖๓-๗๔๓-๖๔๔๔

(พระนัฐวุฒิ สิริจนฺโท, ดร.)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๐๐๗

๗ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ ชาญวิจิตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบโครงร่างงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย" โดยมีพระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์ และเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
พระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ ผู้วิจัย
โทร ๐๖๓-๗๔๓-๖๔๔๔

(ผศ.ดร.วันชาติ ชาญวิจิตร)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๐๐๗

๗ มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เสนาเวียง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบโครงร่างงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย" โดยมีพระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์และเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
พระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ ผู้วิจัย
โทร ๐๖๓-๗๔๓-๖๔๔๔

ทราบ
(ผศ.ดร. ปัญญา เสนาเวียง)

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐
โทร. ๐-๔๒๘๓-๐๔๓๔

ที่ อว ๗๙๓๔/ว ๕๐๙

๖ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย" โดยมีพระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร, ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ให้พระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ เข้าสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังกล่าว

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมาในครั้งนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๓๔๖๓๖
พระธนพล ธนปาโล/ศรีบุรินทร์ ผู้วิจัย
โทร ๐๖๓-๗๔๓-๖๔๔๔

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรม ของตำบลค่ายบกหวาน
อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

Enhancement of Buddha-Dharma-Based Peacefull Community for Khai Bok Ean Sub-District, Muesng Nong Khai District, Nong Khai Provinc

* *

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จึงขอความกรุณาจากท่านโปรดให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนและตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

<u>คำชี้แจง</u> โปรดเลือกตัวเลือกที่ตรงกับข้อมูลท่านมากที่สุด

๑. เพศ

☐ ๑) ชาย
☐ ๒) หญิง

๒. อายุ (ปี)

☐ ๑) น้อยกว่าหรือเท่ากับ ๓๐ ปี
☐ ๒) ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๓) ๔๑ - ๕๐ ปี
☐ ๔) ๕๑ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

- ☐ ๑) ปริญญาตรี
- ☐ ๒) ปริญญาโท
- ☐ ๓) ปริญญาเอก
- ☐ ๔) อื่นๆ.....

๔. กลุ่มเป้าหมายด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

- ☐ ๑) กลุ่มผู้นำชุมชน
- ☐ ๒) กลุ่มผู้นำศาสนา
- ☐ ๓) ประชากรในชุมชนค่ายบกหวาน
- ☐ ๔) สมาชิกสหกรณ์ชุมชนค่ายบกหวาน

๕. ประสบการณ์ในการทำงาน

- ☐ ๑) น้อยกว่า ๕ ปี
- ☐ ๒) ๖ - ๑๐ ปี
- ☐ ๓) ๑๑ - ๑๕ ปี
- ☐ ๔) มากกว่า ๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ : ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๒.๑ ท่านคิดว่าการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่าสภาพการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านมีข้อเสนอแนะว่าการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมของตำบลค่ายบกหวานควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ/เจริญพรขอบคุณทุกท่านที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสน์ศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก จ
ผลการดำเนินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสัมภาษณ์

ดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์การเสริมสร้างชุมชนสันติสุข
ตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวานอำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคาย พิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ข้อ	คำถามการสัมภาษณ์	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)			รวม	IOC	แปลผล
		๑	๒	๓			
๑	ท่านคิดว่าการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ควรเป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้
๒	ท่านคิดว่าสภาพการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธธรรมของตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้
๓	ท่านมีข้อเสนอแนะว่าการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักสาราณียธรรมของตำบลค่ายบกหวาน ควรเป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๓	๑	ใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา สกุล : พระธนพล ธนปาโล (ศรีบุรินทร์)

วัน/เดือน/ปีเกิด : วัน พุทธ ที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘

ชาติภูมิ : อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดศรีบัวบาน ต.ค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๐๐

E-mail Phrathanapol11@gmail.com

Tel. ๐๖๓-๗๔๓๖-๔๔๔

ประวัติการศึกษา : นักธรรมเอก, เปรียญธรรม หนึ่ง-สอง ประโยค

: ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์บัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย